№ 110 ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 5

1905

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 5 № 110

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Թիֆլիսում զրկվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ալէքսանդրոպօլի ընտրութիւնների առիթով. Վերջին տեղեկութիւններ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Յուզմունքները Գողթանում. Գովելի կարգադրութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Լեհանի ափերից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայկական պատգամաւորութիւնը Փոխարքայի մօտ։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Ալէքսանդրօպօլը պատրաստվում է քաղաքային ընտրութիւններ անելու։ Լրացել է քաղաքային դումայի ներկայ կազմի պաշտօնավարութեան ժամանակը և նոր ընտրութիւնները պէտք է տան քաղաքային գործողների նոր կազմ։

Երևանեան նահանգի ընդհանուր ծանր դրութիւնը ներկայումս գրաւել է մեր բոլորի ուշադրութիւնը և մենք շատ քիչ տեղ ենք նուիրում բազմաթիւ ուրիշ առօրեայ հարցերի։ Բայց և այնպէս իւրաքանչիւր տեղ ունի իր անյետաձգելի գործերը, որոնցով նա պարտաւորեալ երպով զբաղված է և զբաղվելու է։

Ալէքսանդրօպօլը ինքն ըստ ինքեան փոքր քաղաք չէ և վերջին ժամանակներս սկսել է ցոյց տալ կուլտուրական աշխատութեան ակնյայտ նշաններ։ Ճիշդ է, նրա մէջ դեռ թոյլ է ինքնագործութեան և կատարեալ գիտակցութեան ոյժը, բայց սկզբնական քայլերը արված են։

Մենք շատ կը ցանկանայինք, որ Ալէքսանդրօպօլի ազգաբնակութիւնը անկեղծ և ազնիւ վերաբերվէր իր առաջ դրված լուրջ պատասխանատու գործին և մօտենալով ընտրութեան գործին՝ դէն գցէր բոլոր կողմնակի և խնամիական հաշիւները, առաջ մղելով միայն այն, ինչ որ լիովին ծառայում է քաղաքի և ազգաբնակութեան ընդհանուր շահերին։

Մենք այդ ասում ենք, որովհետև ունենք մի շարք ցուցումներ, որոնք ցոյց են տալիս, թէ մասնաւոր դիտումները, անձնական հաշիւները սկսել են դեր կատարել և ազդեցութիւն գործել ընտրողական խորհրդակցութիւնների մէջ։

Թող ալէքսանդրօպօլցիները մոռանան հասարակական գործի առաջ մանրմասները և անձնականը և մօտենան քաղաքաւորութեան ավելի սրտով և գիտակցութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին հեռագիրները հաղորդում են, որ Նախիջևանի դաւառի գիւղերում եղած զինուորների թիւը փոքրացրած է, իսկ քաղաքի մէջ եղած զօրքը տեղափոխված է մայիսի 30-ին դէպի Շուշի։

Նախիջևանից մեր նոր ստացած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ թէև խռովչը ընդհանուր մեծ աճել չունեն, բայց ընդհանուր տրամադրութիւնը շատ ծանր և սպառնական է։ Գիւղացիները չեն վստահում դաշտերը դուրս գալ և մորմոքված սրտով սպասում են թէ ինչպէս նրանց տնտեսութիւնը փչանում է։

Շարուրի վերջին տխուր դէպքերը, որոնց մասին մենք տուինք տեղեկութիւններ, յուսահատութեան են մատնել այնտեղ գտնվող վեց հայ գիւղի ազգաբնակութեան։ Ռուսաց զօրքը ընդհարում է ունեցել այն թուրքերի և քիւրդերի հետ, որոնք մի քանի հազարի հասնող հրոսակախմբով յարձակվել են Խանլուխլար գիւղի վրա։ Յարձակվողներից սպանված և վիրաւորված են 150 հոգի։ Վիրաւորվել են և մի քանի զինուորներ։

Կարապետ վարդապետը, որ Նախիջևանից եկել էր Երևան, գնացել էր Էջմիածին և այնտեղից ուղևորվել է Թիֆլիս։ Հասնելով Թիֆլիս, նա յունիսի 3-ին ներկայացաւ Փոխարքայի օգնական Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին, իսկ հետևեալ օրը, յունիսի 4-ին, կովկասեան Փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովին։ Փոխարքան յայտնել է, որ ինքը իր կողմից ձեռք կառնէ բոլոր միջոցները ապահովելու խաղաղութիւնը Երևանի նահանգում։

Մենք ստացանք մի քանի հաղորդագրութիւններ Ղարախաչի, Ալագեծի և Աղբաբա լեռների կողմերում նկատվող յուզմունքների մասին։ Նրանք դեռ լուրջ բնաւորութիւն չեն կրում. բայց կարևոր է նախօրօք նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել, որպէս զի այդ տեղերում էլ չը բռնկվեն հրդեհներ։

Երևանի մեր թղթակից Ա.—Դօ յունիսի 2-ից հաղորդում է հետևեալը.

Ծնշող տպաւորութեան տակ մեր երէկվայ հաղորդագրութեան մէջ առաջ բերինք Շարուրի յուզիչ դէպքերը և այնտեղի 5—6 հայաբնակ գիւղերի վիճակը։

Այսօր սրտի մի առանձին թեթևութեամբ առաջ ենք բերում մի քանի մանրամասնութիւններ այդ շրջանի դէպքերից, քաղելով այդ՝ լրաբեր գիւղացիների պատմածներից։

Շարուրի բռնկումը աեղի է ունենում մայիսի 29-ին, կիրակի օրը, շէյխ-ուլ-իսլամի և Կարապետ վարդապետի այցելութիւնից և խաղաղասիրական յորդորներից յետոյ։

Մամադքեանդ, Բաշնորաշէն, Ասկիկքեանդ, Զէյվա, Դուղանգա, Դիզա և Դէմուրչի եօթն գիւղերի թուրք խուժանը յարձակվում է Ուլխանորաշէնի վրա անսպասելի կերպով։ Ուլխանորաշէնը, որ ունի լաւ կուող տղաներ, մի կողմից դիմադրելով խուժանին, միւս կողմից կարողանում է ժողովուրդը քաշել գիւղին կպած Օղլանղալա կոչված սարի վրա։ Երկար տևող կռւի մէջ հայերը ունենում են 5—6 զոհ, իսկ խուժանը մի քանի անգամ շատ զոհեր, սակայն հնար չէ լինում գիւղը պաշտպանել և խուժանը գործում է իր աւերմունքը։ Հարուստ Ուլխանորաշէնի ամբողջ կայքը ենթարկվում է մի ստսկալի բաշիբոզուկային կողոպուտի, իսկ գիւղը իր լաւ շինուածքներով հրդեհվում է, ուր բոցն ու ծուխը, եկողի պատմելով, մինչև այժմ էլ շարունակվում է։ Ուլխանորաշէնի կողոպուտի լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվում է Շարուրի բոլոր գիւղերը և քաղցած խուժանը ժամէ ժամ մեծանում ու ստուարանում է, որոնելով նոր աւարառութիւնների ասպարէզ։ Նախկին ջրպետ Քեալբալայի Մամադ բէկ, նկատելով գործի լրջութիւնը, յայտնում է հայ գիւղացիներին տեսնել իրանց գլխի ճարը. և Քէչտագ, Ալաքլու, Վարմազիար, Փարչի և Դալարի հինգ հայ գիւղերի ժողովուրդը քաշվում է Խանլուխար գիւղը, սակայն անկարող է լինում իր գոյքը ազատել. շատ քիչ մասը հնար է լինում վերցնել։ Հեղեղի պէս մեծացող խուժանը մայիսի 30-ին, երկուշաբթի երեկոյեան, յարձակվում է, նախ թալանում և ապա կրակում Վարմազիար և Ալաքլու գիւղերը։

Յաջորդ երեքշաբթի առաւօտեան նոյն գործը կատարելով Դաշարխի հետ, խուժանը շրջապատում է Խանլուխլարը։ Խանլուխլարում լինում են գաւառապետը, իր օգնականը և հարիւրի չափ զօրք։ Խուժանը այնքան մեծ է լինում և այնպիսի մի օղակ կազմում, որ զօրքը բռնելով գիւղի մի կողմը, իսկ հայ կռւողները միւս կողմը, սկսվում է մի սոսկալի կռիւ, որը տևում է երեքշաբթի ամբողջ օրը, գիշերը և չորեքշաբթի մինչև կէս օր։ Խուժանին չէ աջողվում գիւղը ձեռք ձգել, բաւականին զոհեր տուած յետ է նահանջում. մինչև այդ Նախիջևանից հասնում է գեներալ Ալիխանով 200 զօրքերով։ Կռւի ժամանակ վերջանում է զօրքի փամփուշտը, որը անցնելով գիւղի մի կողմում խմբված կին և երեխաներին շրջապատելու, հայերը շարունակում են դիմադրութիւնը։ Սպանվածներ հայերից շատ քիչ են։ Ալաքլու գիւղից 2-ը, Խանլուխլարում 1-ը և մի քանի երեխաներ սրտաճաք եղած։

Պատմում եմ խուժանի յարձակումը այս կարգով, Խանլուխլարի պաշարման ժամանակ։ Նախ գալիս էին հրացաններով զինված ոտաւորների և ձիաւորների շարքերը։ Նրանց յետևից գալիս էին ատրճանակներով, սրերով և կացիններով զինված ոտաւորների շարքերը։ Երրորդ շարքը զինված էր երկար ձողերով, ծայրերին չորեր փաթաթած, հետն ունենալով նաւթով լի ամաններ. դա հրդեհաձիգների կազմն էր, իսկ այդ բոլորից յետոյ գալիս էր անթիւ, անհամար խուժանը էշերով, ձիերով, սայլերով և դատարկ պարկերով։ Կատարեալ վանդալների արշաւանք հին դարերում տեղի ունեցած։

Պատմում են ինչ որ դրօշների, կրօնական բացականչութիւնների և այլ ֆանատիկոսութիւններ առաջ բերելու տեսարանների մասին, սակայն դրանք կարօտ են ստուգութեան։ Մի բան ճիշդ է, որ խուժանը յարձակվել է նաև զօրքի վրա և բանը այնտեղ է հասել, որ զօրքը ստիպված է եղել ոչ միայն կրակ բացել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՕՏ

Կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկով, նախապէս ծանօթանալով զեկուցագրի հետ, ամենայն հրապարակ պատգամաւորութիւնը առանձին սենեակում ընդունեց, ուր ներկայ էին Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Վ. Չերքեզեան, [illegible] Ն. Ա. Սուլթան-Շահ Դիբեր, Երևանի [illegible], Գ. Ղազարեան [illegible] ... Կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկով յայտնեց, որ [illegible] ... այլ և ուրիշ ազգութիւններին էլ և որ այժմ այդ քաղաքականութիւնը բոլորովին փոխված է։ Այսուհետև ազատ հողերը Կովկասում պիտի տրվեն տեղական ազգաբնակութեան, դրա հետ և հայերին։

Հայոց դպրոցների հարցի առիթով կոմսը կատարեալ համոզում արտայայտեց թէ դպրոցների գործը չուտով կը քննվի և կը լուծվի ի կատարեալ բաւականութիւն երկու կողմերի։ Ինչ վերաբերում է բարեգործական և կրթական հաստատութիւններին, կոմսը յայտնեց նրանց իր համակրանքը և խոստացաւ իր աջակցութիւնը, որ նրանք բացվեն, նկատելով միայն այն, որ բարեգործական կազմակերպութիւններից նա առաւելութիւն է տալիս այնպիսիներին, որոնք բաւարարութիւն են տալիս տեղական զանազան կարիքներին, քան այնպիսիներին, որոնք տարածում են իրանց գործունէութիւնը ամբողջ Կովկասի վրա։

Իսկ հայոց տպագրական և բերանացի խօսքին կոմսը չէ ենթադրում իր կողմից որ և է արգելք դնել և այժմեան ժամանակ այդ հարցը այս մասքով էլ մշակվում է Պետերբուրգում։

Դիմելով այնուհետև զեկուցագրի բնագրին, կոմսը իր ուշադրութիւնը դարձրեց այն ֆրազի վրա, որ սկսվում էր «հայոց ազգի սիստեմական հալածանք» խօսքերով և խնդրեց ներկաներին անկեղծաբար և բոլորակողմանի կերպով բացատրել թէ ինչի մէջ է արտայայտվել սիստեմական հալածանքը։

Ս. Յարութիւնեան յայտնեց հետևեալը։ Հայերի դէմ հալածանքը ուղղված էր սահմանափակելու թէ նրանց ազգայնական և թէ քաղաքացիական իրաւունքները։ Ինչպէս յայտնի է հայերը ունէին մեր երկրի զանազան մասերում բազմաթիւ դպրոցներ, որտեղ հայ մանուկները, ստանալով մայրենի լեզուով կրթութիւն, սովորում էին և պետական ռուս լեզուն։ Այդ դպրոցները միայն օգուտ էին բերում թէ հայերին և թէ պետութեան։ Սակայն նրանք փակվեցին, իսկ նրա տեղ բացված ուրիշ ծրագրով սակաւաթիւ մի քանի դպրոցները, լինելով անբաւարար, չեն վայելում ոչ մի յարգանք ժողովրդի մէջ, որի միջոցներով նրանք պահվում են։ Նոյն հալածանքը փակել տուեց մեր բարեգործական և կրթական հիմնարկութիւնները, որոնք կատարում էին շատ օգտաւէտ գործեր թէ հայերի և թէ երկրի համար։ Ես պատիւ ունեմ Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան նախագահը լինելու։ Մեր ընկերութիւնը բացված է Բարձրագոյն հաստատված մի կանոնադրութեամբ և թէև կանոնադրութիւնը Բարձրագոյն կամքով դեռ չէ փոխված, մեզ տուին նոր կանոնադրութիւն։ Մեր ընկերութիւնը կառուցել էր դպրոցի համար երեք յարկանի մի շինութիւն, որտեղ սովորում էին հայ մանուկները։ Մեզանից խլեցին այդ տունը և մենք մեր ուրիշ բարեգործական ձեռնարկութիւնների համար ստիպված էինք ուրիշ բնակարանների դիմել։ Հայերը խորին վշտով տեսնում էին, թէ ինչպէս աստիճանաբար սահմանափակվում էին հայ ազգի գործունէութեան ասպարէզները։ Բայց երբ բանը հասաւ այնտեղ, որ եկեղեցական կալուածքները խլվեցին ժողովրդից, այն ժամանակ արդէն յուզմունքը պատեց բոլորին։ Աւելացրէք դրան և այն, որ հողով աղքատ սակաւահող գիւղացին տեսաւ, որ նա խորթ զաւակ է և որ երկրի ազատ հողերից ոչ մի յոյս չունի մի կտոր էլ իր համար ստանալու։ Այս բոլորից յետոյ հասկանալի է, որ երբ Բագւում տեղի ունեցան սարսափելի կոտորածներ և տեղական վարչութիւնը ցոյց տուեց այնքան անտարբերութիւն, մասսայի մէջ ընդհանրացաւ մի կարծիք, որ ապահով չէ մեր երկրում նոյն իսկ հայի անձը և սեփականութիւնը։

Այս ամբողջ արիւնալի եղերերգութեան մէջ ամենատխուր երևոյթը նրանումն է կայանում, որ թուրքերի մասսաների գիտակցութեան մէջ համոզմունք է կայացել, որ հայերի անխնայ կոտորածը և կողոպուտը կատար են ածվում ադմինիստրացիայի թոյլտուութեամբ։ Անհրաժեշտ է արմատապէս ոչնչացնել այդպիսի համոզմունքը և ապացուցանել, որ կառավարութիւնը ոչ մի կապ չունի այդպիսի չարագործ նախագծների հետ։ Կարգի և խաղաղութեան վերականգման համար շատ կարևոր նշանակութիւն ունի նոյնպէս այն հանգամանքը, որ վարչական և ոստիկանական իշխանութիւնները իրանց դիրքի բարձրութեան վրա գտնվեն և վստահութիւն ներշնչեն դէպի իրանց։ Այն ինչ ադմինիստրացիայի և ոստիկանութեան շատ պաշտօնեաներ այնքան իրանց վարկաբեկ են

խուժանի վրա, այլ և դիմել է սուինամարտի, որին զոհ են գնացել շատերը։ Այս տեղեկութիւնը այս րոպէիս երկու հայեր անձամբ լսեցին նահանգապետից, որը քիչ առաջ ստացել էր պաշտօնական հեռագիր։

Քաղաքի դրութիւնը չէ փոխվում. բազաղխանայի մեծ խանութները դատարկվում են. եթէ այսպէս շարունակվի, բազաղխանան կը դառնայ աւերակ։ Այժմեան հանգամանքներում վաճառականութեան համախմբումն վտանգաւոր է, մութ խուժանը յարձակվում է այդ տեղերի վրա, նախ թալանում է և ապա այրում։ Հայ ժողովրդի այդ զգայուն, այդ թոյլ ճիչը պիտի չէզոքացնել։

Ոստիկանապետը հեռացվեց պաշտօնից, սպասվում է նաև պօլիցիական Մամէդբէկի հեռացումը։

—

Ստացանք հետևեալ հեռագիրները.

Երեւան, 2 յունիս, ցերեկվայ ժամը 4 և 20 ր.։

«Այսօր Շարուրից փախածները հաստատում են Թուրքերի կատարած անգթութիւնները հայերի դէմ, Ուլիա-Նորաշէն, Ալաքլու, Վարմազիար, Խանլուխլուր, Փշխտազ, Դանշինին և այլ գիւղերի կործանումն ու հրդեհումը։ Ազգաբնակութիւնը ոչնչացված էր մի մասը փախել է լեռները և ազատվել։

Հաղորդում են, որ Թիւրքիայից քիւրդեր են անցել Իգդիրի մօտերը։ Ամեն կողմից պահանջում են զինւորական օգնութիւն։

Այսօր հայերը խնդրեցին նահանգապետին, որ զէնք տրվի իրանց։ Մերժվեց։

Մի պատգամաւորութիւն է գալիս, որ Փոխարքայից խնդրէ պաշտպանութիւն։

Քաղաքում տիրում է զօրեղ գրգիռ։ Գիշերը կողոպտեցին Աֆրիկեանի մագազինը։

Բոլոր ապրանքները բազարից տարել են տները։

Օրէուս Սեօմիճ

—

Երևանից յունիսի 2-ին հեռագրում են Բագուի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Սաֆար-Ալիեվին.

«Ղրխբուլաղի շրջանի և շրջակայ վայրերի հայերը զինված ուժով յարձակվեցին մահմեդականների 10 գիւղի վրա. կողոպտեցին անասունները և շարժական կայքը. տնակներն այրեցին. կենդանի մնացածներին քշել են բաց երկնքի տակ մի վայր, ուր պաշարի պակասութեան պատճառով և տեղական ադմինիստրացիայից օգնութեան յոյս չունենալով, դատապարտված են սովամահութեան։ Ձեռք առէք հնարաւոր միջոցները փրկելու մեզ խայտառակ կոտորածից։

Կողոպտված գիւղերի ներկայացուցիչներ— Հումբատ-բէկ Սուլէյման-բէկով, Աբբաս-Ալաեվ»։ (Каспій)

Ստացանք հետևեալ հեռագիրը։

Երևան, 3 յունիսի, 8 ժ. 40 ր. երեկոյեան։

«Շարուրից հաղորդում են, որ երէկ զօրքերի և Ամանուլլար գիւղը պաշարող Թուրքերի միջև հրացանաձգութիւն սկսուեց։ Մի քանի անգամ [illegible] կրակ բաց անելուց յետոյ զօրքերը [illegible] սուինների դիմել։ Թուրք սպանված է 150 հոգի, գերի բռնված 88, վիրաւորված են շատերը։ Կան վիրաւորված զինուորներ։ [illegible] զօրքերը նրանց մի մասին ոչնչացրին, միւսներին փախցրին»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է թէ «Ինչպէս Բագուի քաղաքագլուխ պ. Իրեցկի (այժմ հրաժարված) պաշտպանեց իրան Դումայի նիստում։ [illegible] «Сынъ Отечества» լրագրում «Բաց Նամակ Բագուի քաղաքագլուխ Իրեցկուն», որից մի քանի կտորներ կը բերենք, իբրև նիւթ Բագուի սարսափների պատմութեան համար։

[illegible]

խնդրելով պահանջել պահապաններ իրանց ապահովութեան համար։ Եթէ այդ ասէր մի որ և է գօրօդօվօյ կամ Թաղական ոստիկան, ես այդ բանը կանուանէի ցինիկութիւն։ Բայց այդպիսի խօսքեր մի մարդու բերանում, որ կանգնած է թէկուզ մի ռուսական քաղաքային ինքնավարութեան գլուխ, մի մարդու, որ հասարակական վստահութեամբ է պաշտօնի կանչված,—ոճիր է։

Դա մի սարսափելի ոճիր է նոյն իսկ այն դէպքում, եթէ հայերը սխալած լինէին կատարածը։ Դնենք թէ հայերից մէկը մի յանցանք է գործել, մի՞թէ դրանից հետևում է այն, որ մենք պիտի պատժենք բոլոր հայերին։ Մի՞թէ դուք, պ. Իրեցկի, այդ դէպքում էլ պարտաւոր չէիք օգնութիւն հասցնելու ձեզ դիմած հայերին։

Ձեր գլխում, ինչպէս երևում է, պինդ է նստել հայերի յանցաւորութեան գաղափարը։ Այսպէս, դուք ապրիլի 25-ին ինձ իմ մի ընկերների ներկայութեամբ բարեհաճեցիք ասել.

«Դուք և հայերը պղտորում էք ջուրը»։ Ես չը գիտեմ ընդունեմ այս խօսքերը անձամբ ինձ վրա, արդեօք մտածեմ թէ որ անձամբ ես և հայերը պղտորում ենք ջուրը, թէ այստեղ «դուք» բառը գործ ածեցիք ինչպէս հաւաքական դերանուն և ուզում էիք ասել թէ մենք, Բագուի քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողներս և հայերը պղտորում ենք ջուրը։ Ես չը գիտեմ թէ ինչ ասեմ ծառայողների վերաբերմամբ, բայց այդպիսի հայեացք այլազգիների մասին ունի «Московъ. Вѣд.» լրագիրը, այն է թէ հրէաները, վրացիները, հայերը, լեհերը պղտորում են ջուրը։ Ահա ինչ էք ասում դուք, քաղաքագլուխդ...

Գրազ եմ գալիս, պ. Իրեցկի, որ այդպէս անել հարկադրել է ձեզ գոյութեան կռիւը։ Ընդամենը մի քանի ամիս է մնում, որ վերջանայ ձեր քաղաքագլխութեան ժամանակը։ Կորցնելով համարումը հասարակութեան աւելի ինտելիգենտ մասի մէջ, ձեզ հարկաւոր էր յենակէտ գտնել ընտրողների աւելի քիչ ինտելիգենտ մասի մէջ, մահմեդականների շրջանում։ Դուք միայն մտածում էիք թէ ինչպէս պահէք քաղաքագլխի բազկաթոռը և իմանալով որ մահմեդական կուսակցութիւնը աւելի ուժեղ է ձայների թւով, դուք չը քաշվեցիք հայերի դէմ դատավճիռ արձակելուց։ Ձեր ցած նպատակին հասնելու համար, դուք ամբողջ ազգը յայտարարեցիք ապստամբներ, «ջուր պղտորող», այսինքն խռովութիւն սարքող։

Ձեր նամակի մէջ, որ տպել էիք «Телефонъ» լրագրում, դուք ասում էիք թէ քաղաքագլուխը ոչինչ իշխանութիւն չունի, ուստի և դուք ոչինչ չը կարողացաք անել։

Թոյլ տուէք չը համաձայնվել ձեզ հետ, պ. Իրեցկի։ Այդպիսի ժամանակ պէտք էր լինել միմիայն քաղաքացի, իսկ իշխանութիւն ինքն ըստ ինքեան կը գտնվէր։

Դուք ասում էք թէ «ամբողջ ժամանակ դուք միակ մարդն էիք գալիս քաղաքում»։ Մենք հաւատում ենք, պ. Իրեցկի, որ դուք շրջել էք, բայց ի՞նչ օգուտ ձեր մարդ գալուց։ Ո՞ւր են դրա հետևանքները։

Դուք քաղաքագլուխ, առաջին անձը քաղաքում, շրջում էիք ինչպէս հասարակ հանդիսատես, նայում էիք ինչպէս սպանում էին անպաշտպան մարդկանց, ինչպէս հրդեհում էին տները, որոնց միջից սրտապատառ հեծեծանքներ էին լսվում տանեակ ոչնչացողներին ազատելու մասին,—և դուք կարողանում էիք անտարբեր նայող մնալ։

Այո, դուք շրջում էիք, պ. քաղաքագլուխ, և սառնասիրտ նայում էիք, թէ ինչպէս այն չարաբաղդ Բագուի փողոցներում, որի գլուխն էք դուք, առուների պէս թափվում էր ձեր անպաշտպան քաղաքացիների արիւնը։ Եւ դրանից յետոյ դուք ասում էք, թէ մենք չափազանցրած հասկացողութիւն ունենք քաղաքագլխի իշխանութեան մասին, թէ դուք արել էք ամենը, ինչ կարող էիք։

Որ դուք իշխանութիւն չունէիք անձամբ զինուորական ոյժ գործ դնել, այդ մենք գիտենք։ Բայց դրա փոխարէն ձեզ վրա ընկած էր պարտաւորութիւն չը լինել սոսկալի դէպքերի հասարակ ականատես։ Դուք պարտաւոր էիք պահանջել, խնդրել, աղաչել, աղաղակել... Եւ երբ այդ էլ չէր օգնի, կարող էիք դէն շպրտել քաղաքագլխի շղթան և յայտնել, թէ դուք չէք կարող հասարակ ականատես լինել, երբ թափվում է անմեղ արիւնը այն իսկ հասարակութեան, որ ձեզ ընտրել է իր ներկայացուցիչ...

Դուք այդ չարիք։ Դուք դեռ շարունակում էք լինել քաղաքագլուխ և առանց ամօթից կարմրելու շրջում էք այն փողոցներով, որոնք կարմրած են ձեր ընտրողների արիւնով։

Բայց գուցէ ինձ կասեն թէ չէ կարելի պահանջել մարդկանցից, որ նրանք անպատճառ հերոսներ լինեն։ Եւ ես համաձայն եմ դրա հետ։ Ես ամենից քիչ հիմք ունէի սպասել ձեզանից հերոսութեան արտայայտութիւն, ուստի թողնենք այս բարձր նիւթը։

Բայց դուք, ի հարկէ, չե՞ք ասի, պ. Իրեցկի, թէ չը կարողացաք հաց տանել ձեր ծառայող հայերի համար, որոնք քաղաքային տան մէջ ենթարկված էին ծանր պաշարման։ Ձեր ծառայողները ձեզանից չէին էլ սպասում հերոսութիւն, բայց այդպիսի սոսկալի րոպէին իրաւունք ունէին սպասելու ձեզանից համակրութեան, մխիթարանքի խօսքեր։ Նրանք կարող էին սպասել, որ դուք գոնէ կը դառնաք մի օղակ, որ բարոյապէս կը կապէր նրանց դրսի աշխարհի հետ։ Ի՞նչպէս արդարացրիք դուք ձեր ծառայողների այսպիսի սպասելիքները։

Դուք պատասխանեցիք նրանց ցինիկութեամբ։ Կասեմ աւելին. դուք նրանց զըրպարտեցիք ամենասարսափելի կերպով, նըրանց վրա շպրտելով մեղադրանք թէ նրանք «իրանք են պատմութիւն սարքել և այժմ իրանք են օգնութիւն խնդրում»։

Այժմ հասկանալի է թէ ինչու Բագուի Թուրքերը բռունցքներով պատասխանեցին քաղաքային վարչութեան ծառայողներին, իրանց սիրելի քաղաքագլխին պաշտպանելու համար։ Ինչ ժամանակներում ենք ապրում, Տէր Աստուած...

ՑՈՒՅՑԵՐ ԳՈՂԹԱՆՈՒՄ

—

Ծանր է Գողթանի դրութիւնը։

Ցղնան առ այժմ անփորձ է, ողջ և առողջ ենք. միայն այսօր մայիսի 25-ին պօստային հաղորդակցութիւնը դադարել էր և բոլորովին տեղեկութիւն չունէինք թէ դրսի աշխարհում ինչեր են կատարվում. առաջին անգամ հէնց այժմ ստացանք պօստը։ Ցղնայում թէև ընդհարում չէ ունեցել Թուրքերի հետ, բայց րոպէ առ րոպէ սպասվում է։ Ամսիս 12-ից ամբողջ գիւղը, ով ինչով որ կարող է, զինված է, ամբողջ գիշեր ու ցերեկ արթուն կերպով հսկում ենք գիւղը, ոչ ոք չի պարապում իր տնային գործերով։ Ամեն ինչ երեսի վրա է մնացել, միայն զբաղված ենք ինքնապաշտպանութեամբ, ամեն մարդ բռնած է իր որոշված դիրքը և սպասվում է ընդհարման։ Չը նայելով այն

արել իրանց գործունէութեամբ, որ մինչև նրանք պաշտօնի մէջ կը լինեն՝ անհնարին կը լինի յուսալ, որ կը վերահաստատվի խաղաղութիւնը։

Մենք հայերս նոր հաւատով և յոյսերով կարդացինք Ձեր Պայծառափայլութեան մխիթարական կոչը Կովկասի ազգերին և այսօր եկել ենք յայտնելու, որ ներկայումս հայ տարրին սպառնում է մեր երկրում մեծ վտանգ այն խառնակութիւնների շնորհիւ, որոնք սկսվեցին Բագւում և արձագանք գտան Երևանեան նահանգում։

Ոչնչացաւ բազմաթիւ անմեղ ժողովուրդ, աւերված են հարստութիւնները, գիւղերը և տնտեսութիւնները, գոյքերը կողոպտված են և զանազան թանգագին իրեր անամօթաբար ծախվում են Բագուի շուկաներում, որին ականատես են լինում այդ իրերի տէրերը, և ուրիշ քաղաքներում, մինչև անգամ Պարսկաստանի սահմաններում, որ արձանագրված է և պաշտօնական մամուլի մէջ։

Մենք լաւ գիտենք, որ ինքնապաշտպանութեան գործի նպատակայարմար կազմակերպութեան համար միաժամանակ երկրի բոլոր մասերում հարկաւոր է շատ ոյժ դրա համար մենք մեր կողմից խնդրում ենք, որ թոյլ տրվի կազմել պետական պահակախմբեր, ինչպէս յիշված է մեր յիշատակագրի մէջ։

Այդ բացատրութիւնը լսելուց յետոյ կոմսը ասաց, որ դպրոցների և կալուածքների վերաբերութեամբ, ինչպէս նա փոքր ինչ առաջ նըկատել էր, կը տրվի լիակատար բաւարարութիւն։ Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան վերաբերութեամբ կոմսը առաջարկեց Սուլթան Կրիմ Գիրէյին զեկուցանել իրան առանձնապէս։ Բագուի ոստիկանութեան վերաբերութեամբ կոմսը յայտնեց որ այդ ոստիկանութեան բարեփոխութիւնը կազմում է նրա հոգսերի առարկան։ Ինչ վերաբերում է ադմինիստրացիայի կազմի փոփոխութեան ընդհանուր խնդրին, դա պահանջում է մի որոշ ժամանակ։ Կողոպտված իրերի վաճառք հանվելու վերաբերութեամբ կոմսը յայտնեց, որ գեներալ Ալիխանով-Ավարսկու զեկուցման նայած՝ իրերի մի մասը բռնված է սահմանագլխի վրա, մաքսատանը։ Ինչ վերաբերում է Բագուին՝ կոմսը յանձնեց համապատասխան կարգադրութիւններ անել Բագուի գեներալ-նահանգապետի ձեռքով։

Կանգ առնելով այն յայտարարութեան վրա, թէ անհրաժեշտ է հասկացնել խաւար մասսաներին, որ նրանց գործողութիւնները երբէք չեն կարող հաւանութիւն գտնել պետական իշխանութեան կողմից, կոմսը պատասխանեց. «Դուք հայերդ գիտէք, որ ես ոչ մի կերպ առիթ չեմ թոյլ տուել այդ տեսակ եզրակացութիւններ անելու։ Ես իմ կողմից միայն դիմում եմ ձեզ, կարգի մարդկանց, խնդրելով ձեր ազդեցութիւնը գործ դնել կոմիտէտների վրա, որպէս զի նրանք դադարեցնեն իրանց տերրօրական գործունէութիւնը։

Ներկայ եղողները պատասխանեցին, որ կոմիտէտների գործունէութիւնը չէ ենթարկվում անմիջական ազդեցութեան, որովհետև յայտնի չէ, թէ ովքեր են նրանց գործողները և որտեղ են գտնվում. բայց ի նկատի ունենալով, որ 1) կոմիտէտների գործունէութիւնը առաջ է եկել իբրև հետևանք յատուկ պետական կարգադրութիւնների, որոնք վերաբերում են եղել հայերի եկեղեցական և ազգային իրաւունքներին և ուրեմն արդիւնք են եղել որոշ պատճառների, որոնք առաջացրել են հայերի մէջ յուզմունքներ. 2) որ այդ գործունէութիւնը երևան է եկել միայն վերջին երկու տարին և նա կը դադարէ ինքն իրան, երբ կանհետանան դրդող պատճառները։ Կոմսը նկատողութիւն արեց, որ կօմիտէտներ և առաջ գոյութիւն ունէին։ Ներկաները պատասխանեցին, որ կոմիտէտների գործունէութիւնը միայն վերջին ժամանակը չէր վերաբերում Ռուսաստանին։

Սաղաթէլեան ընդգծեց հայերի կատարած կարևոր դերը մեր երկրի մէջ։ Միանալով ռուս ժողովրդի հետ, հայերը ձգտում էին առաջ տանել կուլտուրական խոշոր նպատակ շէնացնելու երկիրը և նրան դնելու զարգացման կանօնաւոր շաւղի վրա։ Թէ պետական ծառայութեան մէջ, թէ դատաստանական պաշտօններում, թէ դպրոցական ասպարէզում և թէ ամեն տեսակ կրթական և հասարակական գործունէութեան մէջ հայերը աշխատում էին երկրի կուլտուրայի համար։ Բայց յետոյ փակվեցին հայ ինտելիգենտի համար բոլոր ասպարէզները և այժմ զանազան տեսեաններում, շատ քիչ բացառութեամբ այլ ևս չէք գտնի հայերի։ Մտաւոր ոյժերով օժտված մի ժողովուրդ ականատես է, թէ ինչպէս նա անզօր է դարձել գործելու իր հայրենիքի համար, որ ունի այնքան մեծ կարիքներ և որ կարօտ է անձնուէր գործողների։ Ինչ վերաբերում է վարչական շրջանների անգործութեանը՝ ես Բագուի դէպքերից կարող եմ հաղորդել, որ երբ իմ ծանօթը հարցրեց կօզակներից, թէ ինչու նրանք անտարբեր նայում են կոտորածի վրա և չեն զսպում սպանիչներին, նրանցից մէկը պատասխանեց հետևեալը. «մի՞թէ դուք կարծում էք, թէ ես քրիստոնեայի սիրտ չունեմ և չեմ մորմոքվում իմ տեսածներից, բայց ի՞նչ կարող եմ անել. ինձ իրաւունք չէ տուած գնդակ արձակելու»։ Գիւղերը զինելու հարցի առիթով ես կարևոր եմ համարում յայտնել, որ եթէ անհնար է իրագործել մեր յիշատակագրի կէտը, այն ժամանակ նպատակայարմար կարող են լինել և այն ժամանակաւոր շրջիկ պահակ-խմբերը, որոնք «բազիբոզնի կօմանդա» նոր անունով յաճախ կազմակերպվել են մեր երկրում աւազակների դէմ մաքառելու դէպքերում։

Կոմսը պատասխանեց, որ նրա համար գոյութիւն չունի ազգայնական խտրութիւն և որ նա բոլորին կը տայ կատարեալ հնարաւորութիւն նուիրելու իրանց ոյժերը հայրենիքի ծառայութեան։ Ինքնապաշտպանութեան հարցի վերաբերութեամբ կոմսը դիմելով Սուլթան-Կրիմ Գիրէյին խնդրեց ներկայացնել իրան նիւթեր «բազեզզնի կօմանդաների» մասին և յետոյ ասաց հետևեալը. համաձայնվեցէք, պարոններ, որ չէ կարելի թոյլ տալ,

քանէն, որ յաճախ անց են կենում պրիստաւ, ձիաւոր, գիւնոր, բայց և այնպէս մինչ վաստ չենք Թուրքերի վրայ:

Նոյն պաշտպանողական դրութեան մէջ են նոյնպէս Ագուլիս, Տանակերտ, Դիսար, Դաշտ, Հանդամէջ, Ազա, Փառակա և Բամիսի: Երէկ յարձակվել են Բամիսի տաւար-ոչխարի վրա, տարել են, սպանել են երկու հոգի. Փառակայից էլ 16 հոգի են տարել, իսկ ինչ վերաբերում է վերին գիւղերին, բոլորովին փչացել են:

Ալւանին այլ ևս գոյութիւն չունի: Ամսիս 14—15-ին Թուրք ամբոխը յարձակվում է Ալւանու վրայ, Թալանում է գիւղը, ամենայն մինչև անգամ լուսամուտները և դռները [illegible] ու ծածկի գերանները, իսկ մնացած շինութիւնները կրակում: Սպանվածները ու վիրաւորվածները դեռ յայտնի չեն. առ այժմ գտնված են 10-ի չափ դիակներ և 7—19 վիրաւորներ: Ժողովուրդը բոլորը ցիր ու ցան են եղել: [illegible] 200-ից աւելի մարդ չը կայ, [illegible] սպանված են, կամ թէ փախել են, դեռ ճիշտը յայտնի չէ, միայն [illegible] մի քանի երեխաների դիակներ է [illegible], և [illegible] էլ, ինչպէս պատմում են, մի քանի հայ երեխաներ կան Թուրքերի մեջում: Ալւանու եկեղեցին սրբապղծված է, եկեղեցու մէջ շատ [illegible] է Թափված: Սրբազան անօթները ու զգեստները կողոպտված են: [illegible] Թուրքերը [illegible]: [illegible] ամեն ինչ և [illegible]: Դեռ ևս բնակիչները չեն վերադարձել գիւղը [illegible] Բիստ 25 կառակ է եկել [illegible] թիւնները շատ են եղել:

Բիստ և Սաղման [illegible] Թուրքերն են կողոպտել և ստիպել են հայերին ընդունել իսլամութիւն: [illegible]

Նոյն ձևով վարվել են և Սաղմաի Թուրքերը հայերի հետ. [illegible] բովքի վանքը, բոլորովին աւերել, քարուքանդ էին արել և ս. Աւետարանն էլ երեք տեղից խանչալով կտրել էին ի նախատինս լուսաւորեալ քրիստոնեաների: Ահա մեր Գողթան գաւառի ներկայ դրութիւնը. պաշարված ենք և շուտով էլ սովը կը ներգէ, որովհետև երթևեկութիւնը բոլորովին դադարել է և պաշարներս էլ վերջանալու վրա է:

Ապրակունիսը կիսաթալան է եղած. Գեազը բոլորովին աւերվել է. Փորադաշտ և Շուռութ երկար ժամանակ դիմադրութիւն են ցոյց տուել և պաշտպանել են իրանց կայքն ու պատիւը: Նորաշէնում դարձեալ իրանց հարևան Թուրքերն եր յափշտակել:

Գիւղերի մէջ ամենից քաջ՝ տեղը բռնեց Ղազանչին, որի վրա 9 օր շարունակ գնացին և հարիւրաւոր դիակներ Թողնելով հեռացան. իսկ հայերից, ինչպէս լսում ենք, երկու հոգի են մեռել:

Շմաւոն

ԳՈՎԵԼԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս միայն իմացանք, որ Էջմիածնի Սինոդի անցած նոյեմբերի 3-ի նշանաւոր որոշմանը կցված է եղել ամուսնացողներից ծննդական վկայական պահանջելու կարգադրութիւնը: Այդ գեղեցիկ որոշումը գալիս է սպեղանի դնելու մեր գիւղացու այնքան աղէտաբեր մի Թարախոտ վէրքին:

Որքան մեզ յայտնի է, մեր մամուլը լռութիւն պահպանեց այդ կարևոր քայլի նկատմամբ: Արդեօք այն պարզ պատճառով, որ աւելի խոշոր ու աչքի ընկնող երևոյթները մոռացնում, կուլ են տալիս իրանց նման փոքրերին, Թէ այդ չարիքը—անչափահասների ամուսնութիւնը—մեր երկրում էլ գոյութիւն չունի. ուրեմն դրա մասին եղած որոշումն էլ աւելորդ է:

Ոչ այս, ոչ այն:

Ով մեր հայ գիւղերում եղել է, անշուշտ սրտի բերկրանքով կողջունէ Սինոդի այդ նոր կարգադրութիւնը, որի անԹերի գործադրութեամբ պիտի փարատվի մեր գիւղական ընտանիքների զգալի մի ցաւը:

Հայ գիւղերում, մանաւանդ խուլ ու աշխարհից կտրված գիւղերում, անչափահասների ամուսնութիւնը խոր արմատներ ունի և դեռ շարունակում է իր վնասակար գոյութիւնը: Նա այնտեղ գործող մի օրէնք է, որից տուժում է երկու սեռն էլ, աւելի «գեղեցիկ» կոչվածը: 12—14 տարեկան երեխայ—աղջկան պսակում են 16—20 տարեկան, երբեմն և զինուորական ծառայութիւնը վերջացրած երիտասարդի հետ: Պսակում են, որովհետև խեղճ աղջիկը մի չարիք, աստուածային մի պատիժ է ծնողների համար, որից ճիգ են գործ դնում շուտ ազատվելու: Ամուսնանում են, որովհետև լսել են և գիտեն, որ իրանց նախորդներն էլ ամուսնացել են: Պսակում են անչափահասներին, որովհետև տգէտ են, որովհետև չեն հասկանում ամուսնութեան նշանակութիւնը:

Ամուսնական հարցը կեանքի ամենակարևոր խնդիրներից մէկն է: Ամուսնութեամբ է սկսվում ընտանիքը, իսկ ընտանիքներից կազմվում և գոյութիւն են առնում հասարակութիւններն ու ազգերը. ուրեմն այս վերջինների վիճակը միշտ կախված կը լինի ընտանիքի այս կամ այն դրութիւնից: ԵԹէ ընտանիքն ամուր հիմքի վրա չէ դրված, եթէ ընտանիքի շէնքը կառուցված չէ փոխադարձ սիրոյ ու համերաշխութեան վրա, ինչ կը լինի ապա նրանից սկիզբ առնող աւելի մեծ ընտանիքի վիճակը.—ի հարկէ, շատ աննախանձ: Եւ որպէս զի ընտանիքը դժբախտ չը լինի և նման աւազի վրա շինված տանը, որ Թեթև քամուց իսկ երերվում, կործանվում է, պէտք է ամուսնացող զոյգը լաւ ըմբռնէ իր ստանձնելի պարտաւորութիւնները: Պատանի ամուսինը կամ երեխայ կինը կարող են հասկանալ իրանց ծանր կոչումը: Ահա ինչից է գիւղական ընտանիքներում Թագնված այն խուլ ցաւը, որ անյագ որդի պէս կրծում է նրա սիրտը և վերջապէս անհագին դղրդինով գետին գլորում...

Միւս կողմից ամուսնութեան գլխաւոր նպատակն է սերնդի, առողջ սերնդի, բարգաւաճումը. իսկ անչափահաս, երեխայ ամուսինների ծննդաբերութեան գործարանները լիովին կազմակերպված լինել չեն կարող. ուրեմն և նրանց արտադրած սերունդն էլ պիտի լինի Թոյլ, վատառողջ... Շատ անգամ հէնց իրանք, այդ անչափահաս ամուսինները, Թառամում, զրկվում են երիտասարդական կորովից և, կորցնելով իրանց քաղցր առողջութիւնը, դիւրութեամբ ենթակայ են լինում զանազան ցաւերի տառապանքներին:

Այս բոլոր չարիքների առաջն առնելու համար Թող մեր գործակալները ճշտութեամբ կատարեն հոգևոր իշխանութեան այդ գովելի կարգադրութիւնը: Յոյս ունենանք, որ դրանով կը վերանայ և տարիքով անհամապատասխան զոյգերի ամուսնութիւնը:

Հայ գիւղացին էլ նիւթականի կողմից դժգոհելու պատճառ չունի, քանի որ առանց մի ծախսի կարող է ծննդական վկայական ստանալ և իր եկեղեցու չափաբերական մատեանի սեւագրութիւնից:

Սպասենք յուսալով...

Ցակովբ

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԻՑ

(Նամակ Նոր-Բայազէտից)

Անցեալ օրվայ խայտառակ տեսարանը բարոյագիտութեան դաս էր համարվում: Միանգամայն համապատասխանող Նոր-բայազէտցու աշխարհայեցողութեանը:

Քստմնելի և զզվելի էր երևոյթը, բայց նրա հեղինակների խմբակը՝ հասարակաց բարքերի ձեռնհաս պաշտպան հանդիսանալով՝ օրինաւոր էր ճանաչել իր արածը:

Նոյն տեսակէտին էր և հասարակութիւնը:

Անառակութեան պատիժը որքան խիստ, որքան նշանակալից և հանրացոյց լինի՝ այնքան կրթիչ և խրատիչ բնաւորութիւն կունենայ:

Ահա հոգեբանութիւնը:

Մեղադրվում էին մի կին և մի տղամարդ. Վալի-Աղալու գիւղացի Մկրտիչ Ասօյեանցը իբր Թէ սիրային յարաբերութիւն է ունեցել իր եղբօր կնոջ հետ և խլելով նրան եղբօր ձեռից՝ փախել է գիւղից:

Մեր «հայ քրիստոնէութեան» համար նախատինք բերող է ճանաչվել արարքը:

«Հայ քրիստոնէութեան» նորատիպ ցերբերները կարգադրում են:

—«Սևացնել յանցաւորներին, ման տալ փողոցներով, Թքել, յանդիմանել, ծեծել»...

Եւ իրագործում:

Մենք ակամայից ականատես եղանք հրէշներին, վայրենիներին յատուկ այդ պատժին:

Դժբաղդ սիրահարին այնքան էին ծեծել, որ խեղճը մահվան դուռն էր հասել: Հազիւ հազ քարշ էր գալիս: Նա լուռ էր: Մազութի կպչուն կեղևը ամբողջովին ծածկել—պարուրել էր նրա դէմքը:

Կնոջ դէմքը խնայել էին. բայց նա էլ էր ծեծվում, նոյն իսկ ճիպոտներով...

Իւրաքանչիւր քայլափոխի հետ նրանց գըլխին իջնում էր կամ բռնուցք, կամ Թուք, կամ լուտանք:

Ամեն կողմից խրախոյս, քաջալերութիւն, հրճուանք: Ամբոխը սրտանց բերկրում էր, ցնծում: Ով կը յանդգնէր հակառակել, արգելել, կանգնեցնել ոճիրը...

Վերջապէս կիսամեռ զոհերին փողոցի ծայրում ազատ բաց Թողին:

Ո՞ւմից էր ստացվել մարդկային իրաւունքների հրէշաւոր այս բռնաբարման իրաւունքը. ինչ օրէնքի հիմքով կատարվեց այս դատը: Որքան խորն էին Թափանցել զոհերի յանցաւորութեան մէջ մեր ինքնակոչ դատաւորները... Եւ եթէ յանցաւոր էին այնպէս, ինչպէս համոզված էին բոլորը, և պէտք էր պատժել՝ —ու՞մն է պատկանում այդ իրաւունքը:

Մանաւանդ որ այն, ինչ որ ընդունվել է հիմք, սուտ է, մտացածին, կեղծած:

Իրողութիւնը հետևեալն է:

Մարտիրոսը, Մկրտչի մեծը, նշանվելով Խայիթ խանումի վրա, մի տարով օտարութեան է գնում: Երբ վերադառնում է՝ զանազան պատրուակով յետաձգում է հարսանիքի համար: Այդ ժամանակ Մկրտիչը գնում է և հարսնացուին առանց պսակի տուն է բերում, որպէս զի ոչ մի պատճառաբանութիւն չը լինի և ծախսը քիչ լինի: Սակայն Մարտիրոսը կտրական կերպով հրաժարվում է պսակվելուց: Դրութիւնը երկար մնում է անորոշ, որի ելքը վճռում է հարսնացուի յուսահատական քայլը —խեղդել իրան: Տեսնելով մեծ եղբօր յամառութիւնը փոքրը վճռում է վերջ տալ աճէկօսներին և համաձայնվում է պսակվել նրա փոխարէն, մանաւանդ որ, սա էլ ոչինչ ընդդէմ չէ ունենում: Այդ օրից Մկրտիչը և Խայիթխանումը սկսում են ապրել իբրև մարդ ու կին, սպասելով համբարձումից յետոյ պսակվել. Նրանք եկել էին գործակալի մօտ Թղթի: Բայց Նոր-բայազէտցին այլ կերպ էր հասկացել և այլ կերպ էր տնօրինել:

—

Բերդի գլուխ բլրակի ներքևում ապրող մի ընտանիքի տասն և մէկ տարեկան աղջկայ սուրբ Յակոբը վեց եօթ անգամ երազ է եկել: «Տանջվում եմ փլուածքների և ժայռերի տակ անհետ Թաղված. հարիւրաւոր տարիներ իմ ճգնատեղին խանգարված է, պաշտամունքս

որ կառավարութիւնը ինքը նպաստէ զինելու ազգաբնակութեան մի մասին միւսի դէմ բայց միւս կողմից եթէ ես ցանկանայի զինաԹափ անել բոլոր ազգաբնակութիւնը, ես այդ էլ չէի կարող իրագործել, որովհետև իրապէս զինաԹափ արված կը լինէին միայն խաղաղ ազգաբնակութիւնը, իսկ բացասական տարրերը միշտ հնարաւորութիւն կունենային գտնել զէնք: Այդ պատճառով ես չեմ հաւանում խուզարկութիւնների և զէնքեր խլելու սիստեմը և ազատութիւն եմ տալիս զէնք ձեռք բերելու Թոյլատրական վկայականներ:

Այնուհետև դիմելով Բագուի գործերի վիճակին՝ կոմսը լսեց ինժեներ Կ. Խատիսեանի հետևեալ յայտարարութիւնը: Լինելով Բագուի տեխնիքական ընկերութեան նախագահ, ես ծանօթ եմ մեր արդիւնագործութեան վիճակին: Ուստի համարձակութիւն ունեմ պնդելու, Թէ մեր արդիւնագործութիւնը դրված է այնպիսի պայմանների մէջ, որ նրան սպառնում է լիովին կործանում: Իսկ մի և նոյն ժամանակ այդ արդիւնագործութիւնը մեծ դեր է կատարում Կովկասի տնտեսական կեանքում, տալիս է գանձարանին ահագին եկամուտներ և ներկայանում է իբրև գոյութեան աղբիւր մի քանի տասնեակ հազար բանուորների համար: Անձնական և կալուածական ապահովութեան լիակատար բացակայութիւնը ճնշում է այն բոլոր անձանց, որոնք որ և է առնչութիւն ունեն դէպի Բագուի գործերը: Բագւում ստեղծված անտանելի վիճակի գլխաւոր պատճառներից մէկը հանդիսանում են մեր վարչութեան անտակտ կարգադրութիւնները: Ես ինձ Թոյլ եմ տալիս իբրև օրինակ առաջ բերել հետևեալը: Ապրիլի 30-ին մեզանում հրատարակված էր գործադուլ: Ցանկանալով նրան դադարեցնել, ադմինիստրացիան դիմեց այսպիսի միջոցի: Նա հաւաքեց Բալախանիի փողոցներից և հրապարակներից զինված մահմեդականների բազմութիւններ և նրանց պատուիրեց «զսպել» աշխատողներին և ստիպել գործելու: Ճիշտ է, գործադուլը անյապաղ խաղաղվեց, բայց ինչ գնով: Անպայման շատ Թանգ գնով Թէ մահմեդականների և Թէ հայերի համար: Գործադուլ զսպելու այնպիսի մի եղանակ, ծառայեց իբրև կայծ մի նոր առիԹ հայերի և Թուրքերի մէջ, իսկ նրա հետևանքն այն եղաւ, որ անկարելի դարձաւ հայ բանուորներին պահել գործարաններում: Նրանք, իբրև կենդանի վկաներ փետրվարեան դժբաղդ օրերի, փախչում են Բագուից հարիւրներով և հազարներով, փախչում են երկիւղից, որ մի գուցէ զոհ դառնան զանազան ազգութիւնների աշխատողների ընդհարման միջոցին: Ադմինիստրացիայի անտակտութիւնը երևաց և հայ ինտելիգենցիայի պատկանող անձերի վերաբերմամբ և այդտեղ իբրև օրինակ կարող է ծառայել ինձ հետ եղած դէպքը: Ես երբէք չէի վստահանայ նեղութիւն տալ ձեր պայծառափայլութեան իմ անձին վերաբերեալ իրողութիւններով, եթէ սրանք բնորոշ և պերճախօս չը լինէին:

Պատմելով հանգամանօրէն Թէ ինչպէս ոստիկանութիւնը, առանց հիմնաւոր առիԹների և փաստերի, կատարեց խուզարկութիւններ այն գործարանում, որի դիրեկտորներից մէկն էլ ինքը Խատիսեանն է, յայտնելով, որ կազմված է պաշտօնական քննիչների ձեռքով մի ակտ կասկածելի իրերի բացակայութեան մասին և ընդգծելով, որ նրան հնարաւորութիւն չէր տրված լոյս հանելու յիշած ակտը, Խատիսեանը ասեց, որ այդպիսի պայմաններում ծանր է ապրել և աշխատել. ցաւալի է և վիրաւորական զգալ, որ կորչում է հաւատը դէպի օրէնքը և արդարութիւնը: Թէ իմ և Թէ Բագուից ինձ ուղարկողների անունից, յարգանքով խնդրում ենք հասկացնել Բագուի իշխանութիւններին, որ իշխանութեան առաջ բոլորը հաւասար են, որ ռուսական օրէնքները համահաւասար են ապահովում իւրաքանչիւր քաղաքացու անձը պատիւ և ստացուածքը, ով և լինի նա, ինչ ազգութեան էլ նա պատկանում լինի:

Խատիսեանի յայտնութիւնների վերաբերութեամբ կոմսը խնդրեց Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին նշանակել այն բոլորը, ինչ որ պահանջում է յատուկ կարգադրութիւններ:

Այնուհետև կոմսը դիմեց պատգամաւորութեան խնդրելով աջակցել խաղաղացնելու ընդհանրութիւնը, խոստանալով բոլոր ծրագրված բարենորոգութիւնները իրագործելու կարճ միջոցում:

Բժիշկ Կ. Ստեփանեան արտայայտեց կոմսին շնորհակալութիւն սիրալիր և ուշադիր ընդունելութեան մասին, որ լիակատար յոյս է ներշնչում Թէ Կովկասի ազգաբնակութեան խոստացված բարենորոգութիւնները գտնվում են արագ իրագործութեան շաւղի վրա:

Բժիշկ Ա. Խատիսեան Թոյլտուութիւն խընդրեց կոմսից հրատարակելու ներկայ ընդունելութեան մանրամասնութիւնները, որպէս զի նրա յարուցած լուրջ հետաքրքրութիւնը դառնայ ընդհանուրի սեփականութիւն: Կոմսը յայտնեց լիովին հաւանութիւն:

Դրանից յետոյ «Մշակ» լրագրի խմբագիր Ա. Քալանթար բացատրեց ներկայ պատգամաւորութեան կազմվելը հայ ժողովրդի զանազան ներկայացուցիչներից և յայտնեց հաւատացում, որ կոմսը հայերի կարիքների հետ ծանօԹանալու համար հայ ժողովրդի բերանից՝ կը կազմակերպէ ազգային ներկայացուցչութիւն և որ հնարաւորութիւն կը տայ իրան ժողովրդին մշակելու հասունացած կարիքների բաւարարութիւն տալու եղանակները, մանաւանդ որ երկրի շատ էական խնդիրների վերաբերութեամբ գոյութիւն ունեն բնիվ ծ ծրագիրներ:

Այս խօսքերին կոմսը ասաց, «պարոններ, իմ դռները միշտ բաց են ձեզ համար»:

Յետոյ կոմսը, սեղմելով իւրաքանչիւրի ձեռքը, սիրալիր հրաժեշտ տուեց պատգամաւորութեան:

Ընդունելութիւնը տևեց 1 ժամ և 10 րոպէ:

վերացած։ Քանդէք, դէն ածէք հողը, ինձ աւելի երես հանէք։ Ձեզ անի՝ ձեզ էլ, ամբողջ քաղաքն էլ կը ջնջեմ»։

Երկարամօրուք սուրբը հագած է եղել փարաջայ, ձեռքին բռնած տէր ողորմեայ, գլխին՝ ֆէս և ոտներին՝ բաբուջներ։ Միշտ նա մի և նոյն կերպարանքով է յայտնվել և նոյն բանն է խօսել, ցոյց տալով պեղումի տեղը։

Սկսվում է գործը. փորում են մի օր, երկու օր, հանդիպում են քարերի։ Յուսահատվում են։ Բայց երազատես աղջիկը նոր հաւատ է ներշնչում բանւորներին։ Այս անգամ ս. Յակոբը արդէն օր ցերեկով է յայտնվում նրա աչքերին։ Վեր կենալով փոսից՝ նա մատը ներքև է պարզում և ասում. «այստեղ է»։

Գայթեցնում են քարերը, փորում են նոր եռանդով, մինչև սաժէն ու կէս։

Սուրբը յայտնում է, որ այլ ևս խորը գնալն աւելորդ է, երևացել է գերեզմանաքարը, նաև մատուռի սեղանը։

Երկուսն էլ լոկ քարեր են, լերկ, հասարակ, առանց գրի, առանց նմուշի, թէ մարդու ձեռք կայ դիպած նրանց. մէկը երկար, տափակ, միւսը քառանկիւնի, կոնաձև կտարով։

Գալիս է տէրտէրը, օրհնում է գերեզմանը։

Ջերմեռանդ Նոր-բայազէտցին նոր ուխտատեղուց անթիւ սպասելիքներ ունի։

Հրաշքների սեզօնը սկսվել է։

Որոնող

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է 1½ թերթից։

—

Ստացանք Հին-Նախիջևանի աղէտից վնասուած զոհերի օգտին 18 ր. 60 կ., որը հաւաքված է Մեծ Արևվալի գիւղի միամեայ կաթողիկոսական կուրսերի պրակտիկանտների շրջանում։ Նուիրատուներն են—Վ. Գիւլբէկեան, Կ. Բաբաղամեան, Մ. Սողոմեանց 2-ական ր., տիկ. Վ. Զմշկեան, Ռ. Զմշկեան, Ա. Մառանջեան, Մ. Բաղրամեան Մ. Տէր-Մկրտչեան, Յ. Կուրթուջեան, Ա. Միքայելեան 1-ական րուբլի, օր. Ն. Տէր-Մկրտչեան 60 կ., Տ. Խէչիկեան, Հ. Տէր-Յովհաննիսեան, Ա. Դոնղոնեան Հ. Մառանջեան, Զ. Շիրակունի, Ե. Կալփախչեան Բ. Յակոբեան, Զ. Արարաջեան, 50-ական կոպ., օր. Վ. Տէր-Մկրտչեան, օր. օր. Ե. Տէր-Մկրտչեան, օր. Հ. Տէր-Մկրտչեան, օր. Բ. Տէր-Մկրտչեան և օր. Գ. Տէր-Մկրտչեան 20-ական կոպ. գումարը 18 ր. 60 կ.։

—

Նախիջևանի աղէտի զոհերի օգտին ստացանք 1) Խանգուլեանից 10 ր., 2) Զ. Խաչատրեանից 1 ր.։ Ընդհանուր գումարը նախկին ստացածների հետ միասին 839 ր. 97 կ.։

—

Մայիսի 25-ի գիշերը, Թիֆլիսի գաւառի Աղթաղլու Թուրք գիւղի բնակիչները, որոնք ամառը գնում են Սխալքալաքի գաւառի Ռոդիօնովկա գիւղի վերևները,—յարձակում գործեցին, կողոպտելու նպատակով, Մարտկոբի գիւղի Թուշ գաղթականների վրա. սպանելով Թուշերից մէկին, քշել տարել են 370 գլուխ ոչխար։

—

Մեզ հաղորդում են, որ իշխան Լեւոն Ջանդիերի ստանում է պաշտօն Երևանեան նահանգում։

—

Թիֆլիս են հաւաքվել Գանձակի նահանգի բէկերը, որոնք յունիսի 3-ից սկսել են իրանց կարիքների համար ընդհանուր ժողովներ կազմել և խորհրդակցել։

—

Թիֆլիսի խանութպանների գործադուլը վերջացաւ։ Խանութներն արդէն 2 օր է բաց են, բայց առևտուրը չափազանց ընկած է։ Գործադուլը շարունակում են միայն մսավաճառները, որոնք պահանջում են խանութների տէրերից բրէհի 50% կրճատում։ Միս մորթում և վաճառում են միայն քաղաքային մսավաճառ խանութներում, որոնց թիւը շատ քիչ լինելով, ամբողջ ազգաբնակութեանը չեն կարող միս մատակարարել։

—

Լուր է պտտում, ասում է «Каспій» լրագիրը, որ Բագուի նահանգապետի պաշտօնակատար Գ. Ա. Լիլէևը նշանակվում է Գանձակի նահանգապետ, պաշտօնից հրաժարվող (պարալիչի պատճառով) ներկայ նահանգապետ գեներալ-մայոր Լուտցաուի փոխարէն։

—

«Ցօբիս-Փուրցէլի» լրագրին հեռագրում են Բաթումից. «Երէկ, յունիսի 3 ի առաւօտեան 10 ժամին 4 զինված անձեր յարձակվեցին վաճառական Սիմէոնեանի վրա և կողոպտեցին, 4000 ր.։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալել է աւազակներից երկուսին։

—

Ինչպէս յայտնի է, պրաւօսլաւնի սէմինարիայում հաւաքված էր քահանաների ընդհանուր ժողով. ինչպէս հաղորդում է «Кавказъ»-ը այդ ժողովներում մասնակցելիս են լինում և կողմնակի անձեր, բացի քահանաներից։ Մայիսի 31-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին ոստիկանութիւնը շրջապատեց սէմինարիան և պահանջեց, որ դուրս գան կողմնակի անձերը։ Երբ այդ հրամանին չէին հնազանդվում, ասում է պաշտօնական օրգանը, ոստիկանութիւնը մըտնում է ներս և ցրում քահանաների ժողովը։ Այդ խառնակութեան ժամանակ վրա են հասնում և կազակները, որոնք ցրում են սէմինարիայի դռան մօտ և շուրջը, փողոցներում հաւաքված բազմաթիւ քահանաներին ու ամբոխը։ Այդ գործի քննութիւնը Կովկասի փոխարքան բարեհաճել է յանձնել գեներալ Ստախովիչին, Թիֆլիսի նահանգական ազնուականութեան պարագլխի պաշտօնավար Ջամբակուրեան-Օրբէլիանին և հոգևորականների ժողովի նախագահ Ցիցկիշվիլիի քահանային։ Յանձնաժողովն անյապաղ սկսեց քննութիւնները։ Որովհետև լուրեր էին տարածված, որ խառնակութեան ժամանակ քահանաներից շատերին ծեծել և վիրաւորել են, այդ պատճառով փոխարքայի նշանակած յանձնաժողովն իսկոյն գնացել է բոլոր թէ մասնաւոր և թէ քանտային հիւանդանոցները, բայց ոչ մի տեղ քահանայ չէ գտել։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՄԱՆԻ ԱՓԵՐԻՑ

II

Խիզախ, անվեհեր բողոքները ամեն տեղ և ամեն ժամանակ Շիլլէրի փայփայած հերոսներն են, նրա իդէալների ազդարարները։

Նա ինքը բողոքի և ըմբոստացման մարմնացումն է, նրա «Աւազակները» և ուրիշ խընկարկած հերոս-ռազմիկները, որոնք կատաղութեամբ գրոհ են տալիս հասարակական անարդար կարգերի դէմ, ոչ այլ ոք են, բայց եթէ ինքը բանաստեղծը, որ մռայլ, դաժան իրականութեան հանդէպ՝ ճչում է բարձրաձայն, ազատ ու համարձակ, արտայայտում է իր սեփական ատելութիւններն ու զարշանքը, իր սեփական ոգևորութիւնն ու յուսահատութիւնը։

Բողոքի հերոսնե՜ր… երբէք նրանք չեն ծերանում, երբէք չեն կորցնում իրանց այժմէութիւնը և թևատարած իշխում են նրանք դարերի վրա, հեգնելով ժամանակի կործանարար ալիքները, յաւերժանալով ժողովուրդների տարեգրութեան մէջ, երկրպագվելով սերնդէ սերունդ։

Այո, տարաբախտաբար, նրանք չեն կորցնում իրանց այժմէութիւնը ևս… Հարիւր տարի է անցել Շիլլէրի մահից, բայց նա դեռ ապրում է, դեռ նրա յիշատակը մեծարվում է անսահման խանդավառութեամբ, դեռ նրա ոգին սաւառնում է ժամանակակից կռուի ժխորում, դեռ նրա հերոսները կռւում ու արիւնոտվում են տիեզերքի բոլոր ծայրերում, կըռւում են տենչալով լաւագոյն օրերի… Եւ կը գայ արդեօք մի օր, երբ գոյութեան ու քաղաքակրթութեան կռւի խարազանը կը չքանայ ընդմիշտ, երբ բողոքի հերոսը կը կորցնէ ընդմիշտ իր գոյութեան իրաւունքը, իր ոգևորիչ, բայց և տխուր այժմէութիւնը…

—

Շիլլէրը չը գոհացաւ լոկ բացասական աշխատանքով, լոկ շանթերով ու խարազանումներով։ Այն դժնդակ ու մռայլատես ոգիներից չէր նա, որոնք ցաւագար մարդկութեան հանդէպ՝ ծաղրում են պրոգրէսի գաղափարը, ժըխտում են մարդկային առաջադիմութեան ու ատրիճանական կատարելագործման վաղեմի դաւանանքը և կոխկռտելով քաղաքակրթութեան բազմադարեայ նուաճումները, կոչ են անում անցեալի խաւար ու բռնակալ ուժերին (Կարլայլ, Ռեսկին, Նիցշէ)։ Շիլլէր յոռետես ու կործանող է իր կեանքի առաջին շրջանում, երիտասարդ հասակում։

Հերոսները—ըմբոստ, կորովի և անձնուրաց—կռւում են, զոհվում, բայց ապարդիւն… հասարակութիւնը մի ապառաժ է գաղափարական սերմերի համար։ Հիմքից ապականված, բիրտ ու գռեհիկ՝ նա չէ ուզում արձագանք տալ իդէալիստի յուսահատ կոչերին և շարունակ մեղկ, անհրապոյր իր կենցաղը, հաւատարիմ իր սովորութիւններին ու մոլութիւններին։ Արդարութեան և ազատութեան իդէալները ոտն են ցնդում,—թւում է թէ բացարձակ ու անվերածելի մի հակասութիւն կայ իդեալի և իրականութեան միջև, բանաստեղծը յուսախաբվում է, մատնվում է սև յոռետեսութեան,—բայց այդ բոլորը ժամանակաւոր է։ Տարիները առաջ են գնում, Շիլլէրի միտքը հասունանում է, նա ուսումնասիրում է կեանքն ու պատմութիւնը օբեկտիվ դիտողի աչքով,—երիտասարդական յախուռն թռիչքները կամաց-կամաց փոխարկվում են պաղ ու զգաստ մտահայեցութեան։

Իդէալները, աւաղ շուտ չեն իրագործվում, բայց իդէալիստ մտածողներն ու ռազմիկները մի անգնահատելի հատուցումն ունեն—անխախտ հաւատը դէպի ապագան, անխորտակելի յոյսը՝ որ իրանց դատը վաղ թէ ուշ անպայման պիտի յաղթանակէ…

Կոնտրաստը կեանքի և պօէզիայի, իրականութեան և իդէալի միջև՝ բացարձակ չէ, անվերածելի չէ։ Պօէտը չը պէտք է արհամարհանքով երես դարձնէ բիրտ ու դաժան իրականութիւնից, ընդհակառակը. գիտակ իր բարձր տիեզերական առաքելութեան՝ նա պիտի փոխարինէ կեանքի ապառաժը, պիտի տըրորէ, ազնուացնէ մարդկանց, արծարծէ նրանց մէջ ճշմարիտն ու բարին և առաջնորդէ դէպի «մեծ ներդաշնակութեան ովկիանոսը»։

Շիլլէր աւելի և աւելի զգաստանում է պատմական ու փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւնների ազդեցութեան տակ և մշակում է լուրջ ու լաւատես մի աշխարհայեցութիւն։ Բողոքի, ըմբոստութեան կրակը չէ հանգչում, ազատութեան իդէալը շարունակում է հրդեհել նրան, բայց այլ ևս չը կայ երիտասարդական ամուլ ու անզօր ապստամբութեան ճիչը իրական կեանքի այլանդակութիւնների դէմ։ Իդէալիզմը չափաւորվում է առողջ ռէալիզմի սթափեցնող հոսանքով։

Յունական արուեստն ու քաղաքակրթութիւնը, Գեօթէ, Հումբոլտ և Կանտ,—ահա այն հզօր գործօնները, որոնք ազդում են Շիլլէրի վրա, կերպարանաւորում են նրա հասուն դէմքը, իբրև արուեստագէտի, փիլիսոփայի ու բարոյախօսի։

Դրանց և մանաւանդ Կանտի հմայիչ ազդեցութեան տակ՝ նա գրում է իր ամենանշանաւոր փիլիսոփայական աշխատութիւնները՝ Ողբերգական արուեստի մասին, Հոգւոյ գեղեցկութեան ու արժանապատուութեան մասին, Պաթետիկի ու վսեմի մասին (Ueber das Pathetische, Ueber das Erhabene), գրում է նաև իր նամակները «Մարդու էսթետիկական (գեղեցկագիտական) դաստիարակութեան մասին»։ Նա մշակում է բարոյա-փիլիսոփայական մի օրիգինալ թէօրիա, նա յայտարարում է, որ էսթետիկայի միջոցով միայն՝ մարդը պիտի հասնէ էթիկային, որ գեղեցկագիտական լուրջ կրթութեամբ միայն՝ կարելի է արծարծել մարդկանց աշխարհում բարոյական բարձր պարտաւորութիւնները, արդարութեան, այլասիրութեան, ազնւութեան զգացումները։

Հին Յունաստանը սիրելի է Շիլլէրին ոչ միայն իր արուեստով, այլ և իր մարդկանցով։ Մարդիկ կատարեալ էին, նրա կարծիքով, պարզ ու մաքուր, հեռու մեր դարերի ապականութիւնից, և այդ այն պատճառով՝ որ նրանք ապրում էին սերտ հաղորդակցութեան ու ներդաշնակութեան մէջ իրանց գեղանի, փարթամ բնութեան հետ։ Չը կար այն ցայտուն անտագոնիզմը բանականութեան և զգայնութեան միջև, չը կար ներդաշնակութիւն՝ բնազդումների և բարոյական պարտաւորութեան միջև, որից տառապում է ժամանակակից մարդը։ Ախորժ ու յուզիչ ներդաշնակութիւն էր, ինչպէս բնութեան մէջ…

Բանաստեղծները սիրում են առհասարակ ներբողել բնութեան «ներդաշնակութիւնը», թէև վաղուց արդէն բարձվել է այդ հին նախապաշարմունքը, վաղուց հաստատվել է, որ այդ բնութիւնն էլ, մարդկային աշխարհի պէս, մի արհաւրալի ռազմադաշտ է, ուր ներդաշնակ մի ժխորի մէջ՝ լսվում է հզօրների յաղթական գոռոցը և թոյլերի ցաւագին բառաչիւնը…

Հելլենիզմը այդպիսով Շիլլէրի աչքում ոչ միայն գեղարուեստական մի բարձր սկզբունք է, այլ և բարոյական մի բարձր իդէալ։

Այդ իդէալը նա այլ ևս չէ գտնում նոր ժամանակներում, ոչ կեանքի մէջ ոչ էլ թէօրիայի։ Կեանքը վաղուց արդէն խզել է այն բաղձալի ներդաշնակութիւնը՝ բնութեան ու մարդկային հոգեբանութեան մէջ, որ թագաւորում էր հին Յունաստանում. իսկ թէօրիական-բարոյագիտական աշխարհում Կանտի դժընդակ մօրալն էր հնչում, իր «կատեգօրիկ հրամայականներով», զուտ բանականութեան իր պատգամներով…

Պաղ, ստոյիկեան մի բարոյախօսութիւն, որ բռնանում է ազատ կամքի վրա, որ վերացնում է, աբստրակցիա է անում մարդկային բնական մղումները, նրա կենդանական-զգայական կողմը…

Շիլլէրը մերժում է այդ տեսակ մօրալը, որ խեղաթիւրումն է մարդկային բնութեան։ Մարդը ազատ է և բարոյական է միմիայն այն դէպքում, երբ ներկայ են նրա էութեան երկու կէսերը, երկու փոխադարձ լրացուցիչները—բանականութիւնն ու բնազդումը, հոգեկանն ու զգայականը։ Երկուսի միջև պէտք է տիրէ լիակատար ներդաշնակութիւն, ինչպէս հրահանգում էր հին հելլենիզմը։

Բնազդումները չը պէտք է խեղդվեն, այլ պիտի ազնուացվեն էսթետիկական կրթութեան միջոցով։ Գեղարուեստագէտը յայտնվում է այդպիսով մարդկային ցեղի մեծ դաստիարակը. նրբացնելով մարդկանց ճաշակը, արծարծելով նրանց մէջ գեղեցկի սէրը, նա նըրանց պատրաստում է բարոյական մեծ պարտաւորութիւնների կատարման համար, հնարաւորութիւն է ներշնչում նրանց՝ բարիք գործելու բնականաբար։

Այս է Շիլլէրի էսթէտիկական և բարոյագիտական հաւատոյ հանգանակը։

Առողջ, բնական մի մօրալ է դա, որ չունի «կատէգօրիկ հրամայականներ», չունի և աւետարանական ամուլ պատգամներ, որ չէ բղխում որ և է հեղինակութիւնից, չէ հարցնում քուրմից ու քահանայից, որ ի հարկին՝ շանթահարում է մի Ցեսլերի, որ հաւատում է յաւիտենական, անկապտելի իրաւունքներին,—մի հզօր ու բեղմնաւոր մօրալ է դա, որ անդուլ աշխատանքով ձգտում է մաքրել կեանքի ոճիրը, ոչ արիստոկրատական, իշխանական մօրալ, որ ոգևորում է Նիցշէականներին, որ արհամարհում է ռամկին, ժողովրդին և ոչ վանքական—անապատական մօրալ, որ փառաբանում է կեղծիքը, իբրև գերագոյն առաքինութիւն… Շիլլէր ուզում է հիմնել երկրի վրա աստուածային մի դրախտ, ուր կրօնի հռչակած ֆանտաստիկական ուրուականների տեղ՝ իշխէր գաղափարական մարդկութիւնը, էսթէտիկայի և էթիկայի աւազանում մկրտված, ուր մարդը՝ ազատ ամեն կապանքներից, զուարթ ու երջանիկ՝ տօնէր իր սեփական ապօթէօզը…

Ego

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

3 յունիսի

ՏՕԿԻՕ, 2 յունիսի։ Եապոնիան կատարելապէս պատրաստ է շարունակելու պատերազմը, մանաւանդ ի նկատի ունենալով, որ դրութիւնը Մանջուրիայում ցոյց է տալիս, որ կատարելապէս հնարաւոր է Եապօնիայի համար պատերազմական գործողութիւնների բարենպաստ զարգացումը։

ԼՕՆԴՕՆ, 3 յունիսի։ «Տայմսի» թղթակիցը եապօնական առաջին բանակում հաղորդում է յունիսի 1-ից. «Որքան էլ ուրախալի լինի Եապօնիա վերադառնալու յոյսը, սակայն եապօնական զօրքի սպարտական վերաբերմունքը դէպի իր պարտքը չէ փոխվել։ Ի նկատի ունենալով խաղաղութեան բանակցութիւնների հնարաւորութիւնը այստեղ կարծիք չեն յայտնում, այլ միայն յոյս են յայտնում, որ կաջողվի խուսափել նոր արիւնհեղութիւնից։ Ամեն տեղ ցանկութիւն և պատրաստականութիւն է յայտնվում շարունակել բերելու անհրաժեշտ զոհերը կատարելապէս հաւատացած լինելով, որ եթէ դիպլօմատները եապօնացիների դրած նպատակին հասնել, այն ժամանակ պատերազմի մէջ կարելի կը լինի հասնել այդ նպատակին։ Որքան Ռուսաստանը կուշացնէ խաղաղութեան բանակցութիւնների աւարտելը, այնքան էլ եապօնացիները անդադար կը մեծացնեն եապօնական ույժերը և մթերքների պաշարները առանց նկատելի կերպով մեծանալու գեներալ Լինէվիչի զօրքերի թիւը։

Գեներալ Նօգիի գլխաւոր բանակ։ (Ֆուզանի վրայով) մայիսի 31 ին։ Գեներալ Միշչենկոի հեծելազօրքի զօրեղ զօրաբաժինը գործում էր եապօնական ձախակողմեան բանակի ճակատի վրա։ Թևերի դէմ ուղղված ուրիշ խուզարկութեան վերաբերմամբ հաղորդագրութիւններ չը կան։ Եղած սաստիկ փոթորիկներից երևում է, որ անձրևային շրջանը սովորականից վաղ է սկսվում։ Յորդառատ անձրևները սաստիկ փափկեցրին հողը Լեաօխէի հովտում։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ, 3 յունիսի։ Դուման հաստատեց միջնորդութեան նախագիծը Փոխարքայի առաջ աւագակութիւններն արմատախիլ անելու միջոցների մասին։ Նախագիծը պարունակում է իր մէջ ռէֆօրմներ տնտեսական, վարչական-իրաւական և ժողովրդական կրթութեան շրջանում։ Աւելացրված է նոր կէտ—երդուեալների դատարան մտցնելը։

ՍԻՄՖԷՐՕՊՕԼ, 3 յունիսի։ Միջնորդութիւն է յարուցված վերստին ռուս հպատակութեան մէջ ընդունելու Ղրիմից Թիւրքիա գաղթած թաթարներին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ինֆանտէրիայի գեներալ Լինէվիչի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով 1904 թ.ի յունիսի 2-ից։ «Մայիսի 29-ին դէպի Վանխէզօու և Իւլանցզի ուղարկած մեր զօրաբաժինը շրջապատոյա գործողութեամբ ստիպեց հակառակորդին հեռանալ դէպի Ուֆանլօու գիւղը, որի ժամանակ եապօնացիները այրեցին իրանց շինած ինտենդանտական պահեստը Իւլանցզիում։ Մի ուրիշ զօրաբաժին, որ ուղարկված էր մայիսի 30-ին դէպի Ցինխօ գետի հովիտը, հասաւ Վանլունգօու գիւղը, քշելով իր առջևից հակառակորդի առաջապահ զօրամասերը։ Մեր հեծելախումբը, որ գրաւած ունէր Նանշանչէնցզի գիւղը, նոյն օրն և եթ մի փոքր հեռացաւ դէպի հիւսիս»։

ՏԱՆԺԷՐ, 2 յունիսի։ Միացեալ-Նահանգնեը համաձայնվեցին մասնակցել Մարօկկօի գործերին վերաբերեալ հարցի համար կազմված կօնֆէրէնցիային, որ առաջարկել է սուլթանը։ Մեծ-Բրիտանիան հրաժարվում է։ Ներկայ կը լինեն Իտալիայի, Գերմանիայի և Միացեալ-Նահանգների ներկայացուցիչները։ Աւստրիան ուղարկում է ներկայացուցիչ միայն այն դէպքում, եթէ այդ բանը կանեն Ֆրանսիան և Սպանիան։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 2 յունիսի։ «Ցէնտրալ Նիւս» լրագրի թղթակիցը իմացել է պաշտօնական աղբիւրից, որ Նօրվէգիական բանակի մօբիլիզացիան լիապէս պատրաստ է։ Նօրվէգիայի բոլոր նաւահանգիստներում կատարվում են արտիլէրիական և ականների վարժութիւններ։ Նաւատորմի անձնական կազմը կրկնապատկված է։ Բոլոր հարուստ Նօրվէգիացիները և առաջին մինիստր Միխէլսօնը առաջարկում են իրանց կապիտալները պատերազմի դէպքում։

ՕԴԷՍՍԱ, 2 յունիսի։ Գործադուլ արին Օդեսսա-Զաստավա կայարանի բեռնակիրները։ Արտահանողները մեծ վնասներ են կրում։—Ռուսական ընկերութեան գործարանների 3,000 բանուորները վերսկսեցին աշխատանքները։ Րէստէլի գործարանում գործադադարները ծեծեցին աշխատանքներ սկսողներին։

ՄՕՍԿՎԱ, 2 յունիսի։ Գործադուլ արած կառապանների մէջ կային մի քանի լաւ հագնվածներ։ Մի երիտասարդ ճառ ասաց, դատապարտելով պատերազմական կարգադրութիւնները։

4 յունիսի

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 2 յունիսի։ Այստեղ քիչ հաւանական են համարում, որ լիազօրների խորհրդակցութիւններն սկսվեն օգոստոսից առաջ։ Կարելի է, որ աւելի ուշ տեղի ունենան, որովհետև լուծելու շատ հարցեր կան։—Լուբերին նայելով, եւրօպական պետութիւնները խորհուրդ տուին Եապօնիային պահանջել չափաւոր պատերազմական տուգանք։—Հանդիպումը յուլիսի վերջից առաջ չէ կարող կայանալ։

ՏՕԿԻՕ, 3 յունիսի։ Պաշտօնական։ Եապօնացիները յետ մղեցին յունիսի 1-ին ռուսների արած յարձակումը Շուֆանտայի վրա, 15 վերստ հիւսիս Զաօտուֆէից, նոյնպէս և Խայչէնի և Իւյպէնի վրա եղած յարձակումները։ Միւս մասերում փոփոխութիւններ չը կան։

ՄՕՍԿՎԱ, 3 յունիսի։ Կօկօրեվսկի խանութում, ուր ապրանքների, բամբակի և տեղական նիւթերի մեծ պահեստներ կան, մեծ հրդեհ առաջացաւ, որ կատարվեց ահագին պայթիւնով։ Վնասներն ահագին են։—Գեներալ-նահանգապետ Կոզլօվի յաջորդ անուանում են սէնատօր Րիդգէվսկուն։

4 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պաշտօնական։ Թագաւոր Կայսրը յունիսի 2-ին բարեհաճեց հրամայել Բարձրագոյն պալատում 4 օր սուգ պահել աւստրիական էրցհէրցօգ Յովսէփի մահվան առիթով։—Ներքին ջրային հաղորդակցութեան և խճուղիների վարչութիւնը հաղորդում է, որ նաւագնացութեան սկզբից մինչև օրս չին նկատված խօլերային համաճարակի դէպքեր Վօլգա գետի և նրա ճիւղերի վրա։

ՊԱՐԻԶ, 3 յունիսի։ Մինիստրների խորհրդի նիստերից յետոյ Րուվիէին ընդունեց Մատօնօին։—Երէկ Րուզվէլտը Վաշինգտօնում խորհրդակցեց եապօնական, անգլիական դեսպանների հետ։—Ֆրանց—Յովսէփ կայսրը երէկ ընդունեց խորհրդի նոր նախագահ Ֆէյէրվարին։

ԳՈՒՆԶԺՈՒԼԻՆ, 3 յունիսի։ Խունխուզների գործողութիւններն ուժեղանում են։ Ասում են, որ մօտ ժամանակներս յարձակում եղաւ մեր փոխադրանաւերից մէկի վրա. խունխուզները հագել էին ռուսական զգեստ և այդ պատճառով նրանց շատ ուշ ճանաչեցին։ Նրանք մի քանի մարդ գերի տարան։—Վաշինգտօնից եկած հեռագրերի ասած 6 շաբաթվայ զինադադարի մասին այստեղ ոչինչ յայտնի չէ։

ՏՕԿԻՕ, 4 յունիսի։ Չը նայելով անձրևների շրջանին, եապօնացիներն սկսեցին արշաւանքը։ Խակօդատէն դեռ ևս պատերազմական վիճակի մէջ է։—35 կօրէացիներ աշխատում էին ջրից հանել մի ական, որը մխվել էր ափում. ականը պայթեց. բոլոր 35 հոգին սպանված են։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 3 յունիսի։ «Դէյլի Մէյլ» թղթակիցը իմացել է, որ եթէ շվէդական պարլամէնտը արտակարգ նիստում, նշանակված յունիսի 7-ին կը համաձայնվի խզել միութիւնը կամ ունիան Նօրվեգիայի հետ, այն ժամանակ Օսկար թագաւորը պատրաստ է նշանակել թագաւորական տան պրինցներից մէկին իր յաջորդ նօրվէգիական գահի համար։

ՏԱՆԺԷՐ, 3 յունիսի։ «Ցէնտրալ Նիւսի» թղթակիցը հաղորդում է, որ իբր թէ Գերմանիայում կնքված փոխառութեան լուրը սխալ է։ Կոմս Տատտէնբախը չէ պահանջել որ և է բացառիկ իրաւունք. դեռ աւելին՝ նրան տրրված բոլոր արտօնութիւնները օգտաւէտ կը լինեն ուրիշ պետութիւնների համար, համաձայն դաշնագրի ամենաարտօնեալ ազգին վերաբերող յօդուածի։ Այն լուրերը, որ իբր թէ Տատտէնբախը ձգտում է հողային արտօնութիւններ ձեռք բերել, հիմքից զուրկ են։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 3 յունիսի։ Այստեղ խոշոր սկանդալ տեղի ունեցաւ։ Երկրագործութեան մինիստրութեան մի քանի պաշտօնեաներ մեղադրվում են նրանում, որ օգտվելով իրանց դիրքից՝ տեղեկութիւններ էին հաղորդում սպեկուլեատօրներին բամբակի հունձի մասին, որոնք դրա շնորհով, ահագին հարստութիւններ դիզեցին։

ՊԱՐԻԶ, 3 յունիսի։ Լուբէի նախագահութիւնով կայացած մինիստրական խորհրդում Լուբէն յայտնեց իր վճիռը պաշտօնը թողնելու մասին։—Ֆինանսների մինիստրը վերջնականապէս իր վրա է պահում արտաքին գործերի մինիստրութիւնը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Թիֆլիսի հոգևոր սեմինարիայի տեսուչ Նիկանդր վարդապետը նշանակված է երկրորդ յաջորդ, ստանալով Բագուի եպիսկոպոս տիտղոսը։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

3 յունիսի

Բօրսայի դիսկօնտը	5 1/2—6 3/4 0/0	»
Պետական 4 0/0 ռէնտան	85 3/4 —	»
I. Խաղար. տոմսերը	396— —	»
II » »	299 1/2 —	»
III » »	264— —	»
Թիֆլիսի քաղաք. Կրեդիտ. Ընկ.	— — —	»
Բագուի » » »	— — —	»
Թիֆլիսի հող. բանկի 5 0/0	— — —	»
» » » 4 1/2 0/0	— — —	»
Բագուի Նաւթ. Ընկ.	418— —	»
Կասպիական Ընկ.	— — —	»
Մանթաշեան և Ընկ.	191— —	»
Նօբէլի և ընկ.	— — —	»

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինովսկայա փողոց № 8։ (ե.ո.) 93—100

Գուտտենբերգ

Գրախանութում վաճառվում են
Աստուածաշունչ մատեան հին և նոր կտակարանաց ըստ ճշգրիտ թարգմանութեան նախնեաց մերոց, համեմատութեամբ եբրայական և յունական բնագրաց, ճանապարհածախսով 5 ր. 50 կ.
Տարեցոյց նշան—Գաբիկեանի 1905 թ. 60 կ.
Սիպիլի, Ցոլքեր (Բանաստեղծութիւն) 50 կ.
Գարամաճեանի, Առձեռն Նամականի 80 կ.
Այվազեանի, Անիի կործանում, պատմական վէպ, 1 մ. 70 կ.
Ջանեանցի, Երկու պատկեր (գիւղական և գործարանային կեանքից) 10 կ.
Պետրովի, Զգաստութեան առաքեալներ, թարգ. Յուս. վարդ, 15 կ.
Պլօղօվսկի, Ջքնաղ Մարօն 5 կ.
Բելօրուսի, Թափառական բուլգար, թարգմ. Երուանդ քահ. Նալբանդեանց, 30 կ.
Կիւլչսէրեանի, քարոզներ 1 ր.
Մէլիք-Կարագեօզեանի, Մարդու կազմուածքը, կազմալուծող և այլ պատկերներով, 60 կ.
Թումանեան Յ. Բանաստեղծութիւններ (ընտիր թղթի վրա), 3 ր.
Ատրպետի, Հարազատներ (հատոր VI-րդ) 1 ր.
Էրնանի, Իսլամութիւնը և գիտութիւնը բնախօսութիւն, 40 կ.
Դիմել՝ Тифлисъ, книжн. магазинъ «Гуттенбергъ, Г. Галустяну. 1—1

Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցի դահլիճում, երկուշաբթի, յունիսի 6-ին կը կայանայ
Օրիորդ Աստղիկ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
ԿՕՆՑԵՐՏԸ
Սկիզբն է անպատճառ 9 ժամին
Մանրամասնութիւնները աֆիշաներում.
Տոմսակները ծախվում են Երաժշտական դպրոցում ամեն օր մինչև ժամը 7-ը։

Թիֆլիսի Ժողովարան

Չորեքշաբթի, յունիսի 15-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին նշանակված է անդամների ընդհանուր ժողով քուէարկելու կանդիդատներին և տրնտեսական ուրիշ հարցերի քննութիւն։ Եթէ ամսի 15-ին ընդհանուր ժողով չը կայանայ, այն ժամանակ կը յետաձգվի յունիսի 29-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին։ (9, 10, 15) 1—3

Բժիշկ Ա. Միխիթարեանց

Գնալով արտասահման ժամանակաւոր ընդհատում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
(ո, կ. ե.) 3—3

Բացված է ՉՈՐՍ ԱՄՍՎԱՅ բաժանորդագրութիւն
ՀԱՍԿԵՐ
Մանկական պատկերազարդ ամսագրի
1905 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ

Ամսագիրը լոյս է տեսնելու 32—48 երեսանոց մեծադիր գրքոյկներով և հրատարակվելու է հետևեալ ծրագրով

1. Բանահիւսութիւն՝ արձակ և ոտանաւոր (վէպ, պատմուածք, պատկեր, բեմական գրուածք, պօէմ, բանաստեղծութիւն, առակ և այլ գեղարուեստական երկեր)։—2. Կենսագրութիւն։—3. Ճանապարհորդութիւն։—4. Գիտական-հանրամատչելի յօդուածներ աշխարհագրութիւնից, պատմութիւնից, բնագիտութիւնից և գիտութեան այլ ճիւղերից։—5. Յօդուածներ գեղարուեստի մասին։—6. Մանր լուրեր և Այլևայլք։—7. Ֆիզիքական փորձեր, խաղեր, շարադներ, ռեբուսներ և զանազան զուարճալիքներ։—8. Թղթակցութիւն մանուկ ընթերցողների հետ։

Ամսագրի նպատակն է ա) ներշնչել մանուկ ընթերցողներին վսեմ զգացումներ, արծարծելով նրանց մէջ սէր դէպի մարդը և դէպի հայրենի միջավայրը, բ) տալ նրանց ճիշդ հասկացողութիւններ բնութեան և մարդու մասին, գ) զարգացնել նրանց ճաշակը և դ) ուրախութիւն եւ աշխոյժ մտցնել մանկական կեանքի մէջ։

Ամսագիրը ունենալու է նաեւ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, որ հրատարակվելու է իւրաքանչիւր ամիս 16—24 երեսանոց առանձին տետրերով, հետեւեալ ծրագրով.

1. Յօդուածներ և ռեֆերատներ մանուկների ֆիզիքական, մտաւոր և բարոյական կրթութեան զանազան խնդիրների մասին։—2. Նորութիւններ դպրոցական կեանքից և մանկավարժական գրականութիւնից։—3. Մատենախօսութիւն և քննադատութիւն մանկավարժական և մանկական գրքերի։—4. Մանր լուրեր և Այլևայլք։—5. Խորհուրդներ, հարցեր և պատասխաններ։—6. Փօստարկղ։—7. Յայտարարութիւններ։

Այս բաժինը ի նկատի ունի՝ ա) օգնել ծնողներին և առհասարակ մանուկների դաստիարակութեամբ պարապողներին լուսաբանելու ընտանեկան և հասարակական կրթութեան ճշմարիտ նպատակներն ու միջոցները ներկայ պարագաներում, երբ հայ ընտանիքը ենթարկվում է անխուսափելի արմատական փոփոխութիւնների, բ) իրար մօտեցնել դպրոցը և ընտանիքը և գ) գործնական ցուցմունքներով դիւրացնել ընտանեկան դաստիարակութեան գործը, մանկական ընթերցանութեան և տնային զուարճութիւնների կազմակերպութիւնը, դաստիարակների և վարժուհիների ընտրութիւնը և այլն։

Չորս ամսվայ բաժանորդագինն է.

ՀԱՍԿԵՐ մանկական բաժինն Թիֆլիսում և Թիֆլիսից դուրս . . . 1 ր. մանկավարժական բաժնով . 1 ր. 40 կ.
Արտասահմանում . . . ԵՐԵՔ ֆ. ՉՈՐՍ ֆ.

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Կաս. Լիսիցեան

Բաժանորդ կարելի է գրվել՝ խմբագրատանը, Թիֆլիս, Բեհբութեան փ. № 29, (Редакція журнала «Аскеръ», կամ Rédaction du journal «Hasker») և «Գուտտենբերգ» և «Կենտրօնական» գրախանութներում։

Պրովիզոր Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆՑԻ
ԲՕՐՕ-ՆԱՖԹԱԼԱՆ
Նոր նիւթը

Կատարելապէս ոչնչացնում է գլխի քեփը, ամրացնում է մազերը և օգնում մազերի բսնելուն. տալիս է մազերին իրանց բնական ու հաստատ տեսքը։ Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, իբրև ոչ մի վնասակար նիւթ չը պարունակող։

Պահեստարան Кавказское Товар. торговл. аптек. товарами Въ Тифлисѣ, Баку, Батумѣ, վաճառվում է և Ռուսաստանի դեղատներում և դեղավաճառատներում։

Արժէքն է 1 րուբլի 25 կոպէկ։
(շ. 1 ան.) 47—50

ԳՆԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՎԱԾ
ԳԼԻՑԵՐԻՆԻ ՍԱՊՕՆ
Բրօկար եւ Ընկ.
հաստատութեան 9—10

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—19 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ՍԱԼՕՎՕՎ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½-2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.

Փ. Ա. ԱՐԴԱԶԻԱՆԻ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերօլօգիական հետազօտութիւններ։

Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ..

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ։

Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

ցանկանում է պաշտօն ստանալ կասսիրշի կամ գրագրուհու, գիտէ տալ ռեմինգտօնի վրա։ Կամ փոքրիկների հետ հայերէն դասեր ունենալ, կարող է պարապել և ռուսերէն։ Համաձայն է գնալ ամարանոց։ Հասցէն. ул. Бroссе. № 23 А. Серебракянъ. կ. չ. շ. 1—5

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Այսօր, կիրակի, ամսիս 5-ին, պատարագից յետոյ, առաւօտեան ժամը 11-ին, Նորաշէնի ս. Աստուածածին եկեղեցում կը կայանայ անցեալ մայիսի 22-ի ծխականների ժողովի շարունակութիւնը լսելու հաշուետեսների զեկուցումը և խորհրդակցելու ներքին բարեկարգութեան մասին։

Երէցփոխ՝ Ստեփաննոս Մնացականեան

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Ա. Յ. Քարաճեանց

մեկնեց Կովկասի հանքային Ջրերը և անցեալ տարիների նման այս ամառը ևս կընդունէ ներքին և ջղային հիւանդութիւն ունեցողներին Պեատիգօրսկում և Էսսէնտուկիում մայիսի 17-ից։ (կ.ե. չ.) 14—20

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՂԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6 ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փ. № 20. (ե. հ. շ. կ.) 27—30

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ

Ս. Գ. Շերմազանեանց

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6, Երևանեան հրապարակ, տուն Արղութեան, ուսանկար Լալայեանցի բնակարան։

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Բ. Նաւասարդեան

Պ ե ա տ ի գ օ ր ս կ ո ւ մ ընդունում է սիֆիլիսի, միզասեռական և վիրաբուժական հիւանդ։

Пятигорскъ, домъ Померанцева. 21—50

Շուտով լոյս կը տեսնի
ԱՆԴԷՐՍՕՆԻ հրատարակութեամբ
Հայերէն լեզուով
ԳՐ. ՁԱԼԽՈՒՇԵԱՆԻ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ»

Գիրքը բաղկացած է 48 երեսից։
Գինը 15 կ։ Պահանջը մեծ է։

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ» գրքոյկների օգուտի մի մասը յատկացվում է վերջին դէպքերում զինասվածների օգտին

Գումարով գնողներին խնդրում եմ շտապել պատուէր տալու, որոնք օգտվում են 20% ճանապարհածախսով, իսկ հատով պահանջողները, նամակադրօշմ, (վճարը կանխիկ)։

Հասցէս. Тифлисъ, улица Бpocce, № 5, А. А. Ованесянцъ. (չ. հ. շ.) 3—3

Բժիշկ Ն. Տ. Մուշին

Ք թ ի, բ գ ի և ա կ ա ն ջ ի հիւանդութիւններ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր առաւօտեան 12—2 ժամը, իսկ երեկոյեան 6—8 ժամը։ Սուրբերնի փող. № 26։ (ե. չ. ե) 9—15

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

ԼԵՕ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

Պատմական վէպ

ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՕՊԷԿ։

Ծախվում է 1) հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը, 2) Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում։

Գրավաճառները և գումարով գնողները զիջում կը ստանան, եթէ դիմեն ուղղակի հեղինակին։

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Վրաստանի հայոց վիճակային կօնսիստօրիայի տարւոյս մայիսի 27-ի համարաւ 2502 Թոյլտւութեան համաձայն՝ յունիսի 5-ին, կիրակի առաւօտեան 12 ժամին Կաթողիկէ ս. Գէորգ եկեղեցումը լինելու է ծխականաց ժողով՝ նոր երէցփոխան ընտրելու. և այս իսկ առթիւ պատիւ ունեմ հրաւիրել մեծ. պ.պ. ծխերին՝ որոշեալ օրն ու ժամը ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցումը ընտրութեանը մասնակցելու։

Գործակալ առաջին մասին Տփխիսի՝
Գրիգոր աւագ քահանայ Մանդակունի

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Շուշիում

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

խմբ. Աւ. և Հր.
Կենսագրութեամբ և յաւելուածով
Գ ի ն ն է 10 կ.

Ցանկացողները թող դիմեն. Շուշի, տպարան Մահտեսի Յակովբեանցի։ 6—6

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

1. Սիրոյ մեղքերը և նոյա ծագումը . 10 կ.
2. Հիւանդ սէր, առողջապահական վէպ . 40 »
3. Թափառական բուլղար, Բալկանեան ազգերի պատմութիւնից . . 30 »
4. Մի ամիս Կ.-Պօլսում. 1895 թ. հայկական սարսափներից Մ. արքեպս. Իզմիրլեանի պատկերով . . . 20 »

—

Դիմել Թարգմանչին՝ Александрополь, свящ. Ервāнду Налбандянъ և բոլոր հայ գրավաճառներին։ հ. շ. 3—6

Եղբ. Տովիանեանների եւ Ընկ.

առևտրական տան ադմինիստրացիան սրանով յայտնում է, որ որովհետև այս տարի մայիսի 29-ին չը կայացաւ տարեկան ընդհանուր ժողովը, երկրորդ անգամ ընդհանուր ժողով 1904 թւի հաշիւը քննելու և հաստատելու համար, նոյնպէս և թոյլատրելու և հաստատելու համար 1905 թւի հաշիւը, նշանակված է ներկայ յունիսի 12-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Բագու քաղաքում, Բագուի բօրսայի շէնքում. այդ ժողովը օրինական կը համարվի, որքան էլ մարդ եկած լինի։ 1—2

Կիրակի, յունիսի 5-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան դահլիճում մայիսի 29-ին չը կայացած ժողովի փոխարէն նշանակված է երկրորդ անգամ

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԺՈՂՈՎԻ ԶԲԱՂՄՈՒՆՔՆԵՐՆ ԵՆ

1) Համառօտ հաշուետւութիւն 1904/5 թ. սեզօնի ի գիտութիւն ընկերութեան անդամների։
2) 1905/6 թ. սեզօնի նախահաշիւը։
3) Մրցանակաբաշխութեան յանձնաժողովների 5-ական անդամների և փոխանդամների ընտրութիւնը։
4) Հալաբարում ժողովրդական թատրօն բանալու հարցը։

Այս ժողովը համաձայն ընկ. կանօնադրութեան կը կայանայ, որքան անդամ էլ որ ներկայ լինեն։ (չ. ո. կ.) 3—3

ՄԻ ՀԱՅ

ուսանող չափաւոր գնով աջողաբար պատրաստում է աշակերտներ բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար. մասնագէտ է մաթեմատիկայից և նոր լեզուներից. համաձայն է և ամարանոց գնալ։ Հասցէն. Головинскій пр. спросить въ табачномъ магазинѣ Сафарова. ա. օ. 3—3

ԱՏԱՄՆԵՐԸ

հանում է, պլօմբում է, մաքրում է և հեռացնում է ց ա ւ ը ։ Դր. Մ ա տ վ . Եօխվէդ։ Միխայլօվսկայա, 108։ Գերմանակ. եկեղեցու դիմաց։ Չքաւորներին ձրի։ ռ.կ.ե. 3—15

Ի. Ե. Գ ա յ տ ա մ ա կ ի ն եւ Ը ն կ.
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Պատիւ ունի յայտնելու յարգելի հասարակութեանը, որ ինքը ձեռք է բերել Գ. Ի. Պալլիզէնի թղթի գործարանի ակցիօներական ընկերութեան վարչութեան, Ռօկեվսկու թղթի գործարանի ընկերութեան և Կօշելեվսկիների գործարանների ընկերութեան Անդրկովկասի բոլոր պահեստներում ունեցած ապրանքները։

Բացի դրանից Առևտրական Տունը ներկայացուցիչ է Ֆինլանդական լաւագոյն գործարանների—Կիմմենէ Կուզանիօվսկու և Վօյկա ընկ., որ մշակում են պօստային, գրելու, տպագրութեան, ալբոմի և ուրիշ տեսակ թղթերի բոլոր տեսակները՝ տարեկան 6000000 ռուբլուց աւելի գումարի. նոյնպէս և ռուսական գործարանների—Գօրբասսկու, Սպօսօբինի և Կrosovի թղթի գործարանների ընկերութիւնների, որոնք մշակում են պօստի, գրելու և այլ թղթերի ամենալաւ տեսակները, և Ն. Ն. Բրակէրի թղթի գործարանի, որը մշակում է փաթաթելու թղթեր։ Յանձնարարելով վերոյիշեալ գործարանների թղթերը, խոնարհաբար խնդրում եմ յարգելի գնողներին դարձնել իրանց բարեհաճ ուշադրութիւնը և յարգել մեզ իրանց պատուէրներով, որոնք կը կատարվեն ճշգրութեամբ և լիակատար բարեխղճութեամբ։

10—10 (կ.) Թիֆլիս, Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, տուն Մանթաշեանի

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ՀԱԶԱՐ ՎԵՑՀԱՐԻՒՐ ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Տպագրվում է Ս. Էջմիածնի, շրջակայ վանքերի և նշանաւոր վայրերի նկարներով ֆօտօտիպիական մի ալբօմ, բաղկացած քսան նկարից, որ իր կատարելութեամբ, մեր ցարդ եղած հրատարակութեանց գլուխ գործոցը կարող է համարվել։

Ցանկանալով միաժամանակ, որ մեր այս հրատարակութիւնը ծառայէր որպէս ուղեցոյց ինչպէս ազգային նոյնպէս և օտար ճանապարհորդներին, ալբօմին կցված կը լինի երեքլեզուեան մի համառօտ նկարագիր։

Ալբոմը կը տպվի երկթերթ կարդօնի վրա, դիրքը 18×24 երես, արժէքը 1 ր. 50 կոպ.։ Ցանկացողները թող բարեհաճին վաղօրօք դիմել մեզ, որ քանի ուշ չէ, կարողանանք որոշել տպագրելի քանակութիւնը։

Հասցէ. Тифлисъ, фототипія Март. Гнуни, Михайловск. № 38. (կ. ե. հ.) 14—15

ԴԷՊՕ
ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Եղբ. Յակոբջանեանցներ եւ Սարգսեանց“

Պատրաստի հագուստեղէնի խանութում (Միքայէլեան կամուրջ, Քամոյեանի տուն № 25—30) մշտական ստացվում են մեծ քանակութեամբ կանանց, տղամարդկանց և երեխաների համար ամենավերջին ամառվայ սեզօնի տարազով պատրաստած հագուստներ։ Գները չափաւոր են և առանց սակարգութեան։ (շ. հ.) 46—100

Դեռ 1891 թւականին կանուայի վրա կարելու համար զանազան գոյներով տպագրվելու էր յայտնի

«ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

պատկերը. բայց սահմանափակ քանակութեամբ տպելու համար և միայն նախապէս բաժանորդ գրվողների համար, ուստի ցանկացողները վաղօրօք դիմելու են С. Петербургъ, Невскій пр. въ Армянскую церковь, В. С. Варданяну. Գինն է հինգ ռուբլի ճանապարհածախսով։ Պատկերը տպագրվելու է մօտ 90 գոյներով և 62×50 սանթ. մեծութեամբ։ Գրավաճառներին և վաճառատներին զիջում չէ լինելու. նրանք ազատ են վաճառելու իրանց ցանկացած գնով։ Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է։ 5—5

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ

Магазинная вывѣска. Рисунокъ утв. Отд. пром. и торг. М. Фин.

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ

КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ

Необходимы для домашняго употребленія. Образцовы въ конструкціи и исполненіи. Продаются только въ магаз. Комп. Зингеръ.

Отпускъ машинъ съ платежемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**

Безплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышивкамъ.

Остерегайтесь поддѣлокъ!

Ручныя машины съ высокимъ рукавомъ во всѣхъ нашихъ магазинахъ отъ 25 руб.

Болѣе 1200 собственныхъ магазиновъ по всей Россіи!

THE SINGER MANFG. CO. TRADE MARK

фабричное клеймо которымъ снабжены машины.

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԶԻՆԳԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Վաճառվում են միայն Ընկերութեան սեփական խանութներում։ Աւելի քան 1200 խանութ Ռուսաստանի կայսրութեան ամեն քաղաքներում։ Խանութները ճանաչվում են Ռուսաց «З» տառը ձևակերպող ցուցանակներով, համաձայն ֆինանսների մինիստր.—Արդիւնաբեր. և Առևտր. բաժնի հաստատած նկարին։ Զգուշացեք կեղծիքներից։ Մեքենաները տրվում են սկսած շաբաթական 1 ռուբլի վճարից։ կ. 11—25

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 4-го іюня 1905 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ. Электропечатня типографскаго Т—ва „Гермесъ“. Мад. ул. № 15.